

29 MEI 2017

VECHTSCHIEDINGEN, WE GAAN DE STRIJD AAN

EEN KWALITATIEF ONDERZOEK NAAR HET VOORKOMEN VAN
VECHTSCHIEDINGEN IN HET MAATSCHAPPELIJK WERK

Amber Boom
2071923

Academie voor Sociale Studies, Avans Hogeschool 's-Hertogenbosch
Afstudeertraject ASH 2016 – 2017
Groep: 5016-408

Docentbegeleider: Eva Blaauw
Docentbeoordelaar 1: Herman van Alphen
Docentbeoordelaar 2: Roos van Beers

Organisatie: JuVans
Praktijkbegeleider: Ton Botterlier

Voorwoord

Voor u ligt het onderzoek waarin we de strijd aan gaan tegen vechtscheidingen. Er wordt in dit onderzoek gezocht naar benodigdheden voor het voorkomen van een vechtscheiding in de hulpverlening. Deze scriptie is geschreven in het kader van mijn afstuderen aan de opleiding Sociale Studies aan Avans Hogeschool 's-Hertogenbosch in opdracht van Juvans maatschappelijk werk en dienstverlening. Van februari tot eind mei 2017 heb ik ontzettend hard gewerkt om een zo mooi mogelijk resultaat neer te zetten.

Het uitvoeren van dit onderzoek is voor mij een lang, maar leerzaam proces geweest. Mijn interesse is altijd al uitgegaan naar vechtscheidingen en ik wist daarom ook al snel dat ik een afstudeeronderzoek wilde doen naar dit onderwerp. Zonder hulp van ASH docent Henriette van Balkom en echtscheidingsspecialist Saskia Janssen was het mij dan ook niet gelukt om zo een fijne opdrachtgever te vinden die volledig bij mijn wensen aansloot. Dank daarvoor!

Terugkijkend op het afgelopen halfjaar heb ik een heel leerzaam proces doorlopen, waarin vallen en opstaan centraal stond. Ik heb veel op eigen houtje gedaan, maar zonder alle lieve mensen die mij afgelopen tijd bij hebben gestaan was ik nooit zo ver gekomen. Allereerst wil ik mijn begeleidend docent Eva Blaauw heel erg bedanken voor het beantwoorden van al mijn vragen, het geven van structuur aan mijn onderzoek en bovenal de altijd fijne feedback. Maar ook Ton Bottelier, mijn praktijkbegeleider vanuit Juvans, die altijd open stond voor vragen en tijd voor mij heeft vrij gemaakt wanneer ik hierom vroeg. Ook wil ik alle respondenten van Juvans hartelijk danken voor hun medewerking, zonder jullie was dit onderzoek niet mogelijk geweest.

Daarnaast wil ik een dankwoordje uit brengen naar mijn medestudenten die altijd klaar stonden om mijn vragen te beantwoorden en regelmatig feedback hebben gegeven op mijn geschreven stukken. In het speciaal: Daniël Vogelpoel, Melissa Saridemir en Nikki Bosmans. Ook wil ik mijn zus Louise Boom bedanken voor de spellingscontrole. Maar natuurlijk ook mijn vriend Max Derks, die mijn stukken regelmatig heeft voorzien van feedback en waarop ik mijn frustraties mocht uitten als dat nodig was. Tot slot wil ik mijn familie bedanken, zij hebben mij altijd met veel liefde mentaal bij gestaan als ik het even moeilijk had. Jullie wijsheid en lieve woorden hebben mij geholpen deze scriptie tot een goed einde te brengen.

Heel veel leesplezier!

Amber Boom
's-Hertogenbosch, 24 mei 2017

Samenvatting

Er moet iets veranderen, want de aantallen zijn verontrustend. Volgens de recentste cijfers zijn tegenwoordig zo'n 70.000 thuiswonende kinderen de dupe van ouders die gaan scheiden. 1 op de 3 van deze kinderen zegt zelf de scheiding te ervaren als een vechtscheiding (Pinedo, 2011). Om deze kinderen te beschermen tegen alle negatieve gevolgen die hieraan verbonden zijn, zijn er verschillende mogelijkheden. Eén daarvan staat in dit onderzoeksrapport beschreven. Naar aanleiding van het signaal dat veel vechtscheidingen in 's-Hertogenbosch via de rechter in de gespecialiseerde hulpverlening belandden, is Juvans met de opdracht gekomen om onderzoek te doen naar wat deze organisatie kan betekenen bij het terugdringen van de vechtscheidingen.

Dit onderzoek is dus uitgevoerd in opdracht van Juvans 's-Hertogenbosch. Er wordt een kwalitatief onderzoek gedaan naar wat de maatschappelijk werkers van Juvans nodig hebben om een moeilijk lopende scheiding die al in beeld is op zo'n manier te begeleiden dat een vechtscheiding voorkomen kan worden. Het doel van het onderzoek is het verminderen van vechtscheidingen en dus minder kinderen die de dupe worden van de negatieve gevolgen daarvan. Om erachter te komen wat de maatschappelijk werkers nodig hebben, wordt in het literatuuronderzoek gezocht naar de knelpunten waar hulpverleners tegenaan lopen bij het werken met echtscheidingsproblematiek. Daarnaast wordt in het literatuuronderzoek gezocht naar de wijze waarop hulpverleners volgens de literatuur om moeten gaan met een moeilijk lopende scheiding om een vechtscheiding te voorkomen. Om inzicht te krijgen in de knelpunten en benodigdheden van de maatschappelijk werkers van Juvans zijn interviews met hen gehouden. Dit lijkt samen tot beantwoording van de hoofdvraag.

Uit de resultaten van dit onderzoek blijkt dat het inzetten van verschillende handvatten en interventies bij kunnen dragen aan het voorkomen van een vechtscheiding. Een aantal interventies lijken maatschappelijk werkers al toe te passen, zoals het gebruik maken van viergesprekken, niet aan waarheidsbevindingen doen en het hanteren van conflicten. Echter lijkt er geen duidelijkheid te zijn over wanneer doorverwezen moet worden. Ook geven zij aan dat het moeilijk blijft om de meerzijdige partijdigheid te bewaren, dat het belang van het kind soms uit het oog verloren wordt en onduidelijkheid bestaat over het al dan niet betrekken van het sociale netwerk. Er kan geconcludeerd worden dat de maatschappelijk werkers van Juvans meerdere handvatten en interventies nodig hebben om zo om te gaan met een moeilijk lopende scheiding dat een vechtscheiding voorkomen kan worden. Daarbij lijkt het van groot belang dat cliënten sneller naar de hulpverlening stappen om nog te kunnen voorkomen dat de moeilijk lopende scheiding uitloopt in een vechtscheiding.

Naar aanleiding van de conclusies zijn verschillende aanbevelingen gedaan voor de beroepspraktijk en voor vervolgonderzoek. Zo wordt aanbevolen om meer scholing te bieden over de problematiek, meer training over omgaan met weerstand van ouders en het bewaren van de meerzijdige partijdigheid, meer intervisie, het inzetten van een expert, zorgen voor meer naamsbekendheid, de gemeente adviseren over (verplichte) hulpverlening bij echtscheidingen en een duidelijk handboek te maken met richtlijnen van interventies bij vechtscheidingen. Dit laatste punt is door de onderzoekster uitgewerkt in een beroepsproduct. Voor vervolgonderzoek wordt aanbevolen om onderzoek te doen naar het effect van bepaalde interventies, welke kennis de maatschappelijk werkers al hebben en/of nog missen, hoe een scholing en/of training het meest effectief ingezet kan worden en naar het hanteren van een eenduidige werkwijze binnen de organisatie.

Inhoudsopgave

Inleiding.....	6
Hoofdstuk 1: Organisatorische context	7
§1.1. Beschrijving beroepspraktijk	7
§1.2. Beschrijving doelgroep	7
Hoofdstuk 2: Aanleiding & probleemstelling	10
§2.1. Aanleiding tot onderzoek	10
§2.2. Probleemanalyse	12
§2.3. Probleemomschrijving	15
Hoofdstuk 3: Onderzoeksontwerp	17
§3.1. Onderzoekstype.....	17
§3.2. Dataverzamelmethode.....	17
§3.3. Populatie en steekproef	18
§3.4. Meetinstrumenten	18
§3.5. Analysemethode.....	19
Hoofdstuk 4: Resultaten theoretisch kader	20
§4.1. Knelpunten	20
§4.2. Meer kennis	21
§4.3. Interventies.....	22
§4.4. Werken met ouders.....	26
§4.5. Samenvatting.....	26
Hoofdstuk 5: Resultaten interviews	27
§. 5.1. Huidige werkwijze en knelpunten	27
§. 5.2. Benodigdheden.....	29
Hoofdstuk 6: Conclusie	30
§ 6.1. Deelvraag 1	30
§ 6.2. Deelvraag 2	30
§ 6.3. Deelvraag 3	30
§ 6.4. Deelvraag 4	31
§ 6.5. Eindconclusie	32
Hoofdstuk 7: Discussie.....	33
§ 7.1. Bespreking van de conclusie.....	33
§ 7.2. Betrouwbaarheid	33
§ 7.3. Interne validiteit	33
§ 7.4. Bruikbaarheid	34
Hoofdstuk 8: Aanbevelingen.....	35

§8.1. Aanbevelingen voor de organisatie	35
§8.2. Aanbevelingen voor vervolgonderzoek.....	36
Hoofdstuk 9: Verantwoording overdracht beroepsproduct	37
§9.1. Visie op de meerwaarde.....	37
§9.2. Overdracht beroepsproduct.....	37
§9.3. Feedback beroepsproduct.....	38
Hoofdstuk 10: Reflectieverslag.....	39
Literatuur.....	41
Bijlage 1: Topiclijst.....	47
Bijlage 2: Operationalisering topiclijst (schema)	49
Bijlage 3: Operationalisering literatuuronderzoek.....	51
Bijlage 4: Meerzijdige partijdigheid.....	52
Bijlage 5: Beroepsproduct	53

Inleiding

Er zijn tegenwoordig ruim 35.000 echtscheidingen per jaar waarvan naar schatting 1 op de 5 van uitloopt in een vechtscheiding. Een vechtscheiding is een groeiend fenomeen dat veel schade aan kinderen toe kan richten. Er is de laatste jaren steeds meer aandacht voor en is ook niet voor niets een actueel onderwerp. De Nederlandse Orde van Advocaten pleit daarom voor vermindering van het aantal vechtscheidingen. Om dat te bereiken moet meer onderzoek gedaan worden naar de factoren die ervoor zorgen dat een echtscheiding een vechtscheiding wordt en wat eraan gedaan kan worden om dit te voorkomen (Meijer, 2016).

Voor je ligt een dergelijk onderzoek, uitgevoerd in opdracht van Juvans 's-Hertogenbosch. Er is in 's-Hertogenbosch geconstateerd dat vechtscheidingen in de regio pas in de hulpverlening signaleerd worden wanneer gespecialiseerde hulp nodig is. Dat betekent dat het niet is gelukt om een vechtscheiding te voorkomen. Dit kan gezien worden als een probleem van de overheid, de gemeente, de organisaties of van de vechtscheidende ouders zelf. Echter is het een probleem waar maar één doelgroep echt de dupe van is en dat zijn de kinderen. Daarom moet hier iets mee gedaan worden. In dit onderzoek wordt gezocht naar benodigdheden voor de maatschappelijk werkers van Juvans om te voorkomen dat een moeilijk lopende scheiding een vechtscheiding wordt. Door het verminderen van vechtscheidingen zullen meer kinderen een fijne, zorgeloze jeugd hebben. En wie wenst dat een kind nou niet toe?

De hoofdvraag van dit onderzoek is: *'Wat hebben de maatschappelijk werkers van Juvans nodig om een moeilijk lopende scheiding die al in beeld is op zo'n manier te begeleiden dat een vechtscheiding voorkomen kan worden?'*.

Om deze vraag te beantwoorden is kennis nodig over wat werkt en wat niet, de knelpunten en hoe om te gaan met deze knelpunten. Maar ook kennis over de ervaring en meningen van de maatschappelijk werkers van Juvans. Daarom is een combinatie van literatuuronderzoek en interviews met de maatschappelijk werkers gebruikt om data te verzamelen. Met deze combinatie van dataverzameling zullen conclusies op de hoofdvraag gegeven kunnen worden.

Om te beginnen zal in hoofdstuk 1 de context worden beschreven van de organisatie Juvans. Zo wordt een beeld geschetst van de opdrachtgever. Vervolgens wordt in hoofdstuk 2 eerste de aanleiding van het onderzoek beschreven, daarna de probleemanalyse en tot slot wordt het daadwerkelijke probleem helder weergegeven in de probleemomschrijving. In hoofdstuk 3 wordt in het onderzoeksontwerp uitgebreid beschreven hoe de data verzameld is en welke methodes hiervoor gebruikt zijn. In hoofdstuk 4 worden de resultaten van het literatuuronderzoek in een theoretisch kader beschreven. In het hoofdstuk daarna, hoofdstuk 5, worden de resultaten van de interviews met de maatschappelijk werkers gepresenteerd. Daaropvolgend zal in hoofdstuk 6 de conclusie beschreven worden. De conclusie wordt eerst per deelvraag beschreven en zal vervolgens weergegeven worden in een algehele conclusie. Het literatuuronderzoek en de interviews zullen hier samen komen. In hoofdstuk 7 wordt in de discussie beschreven hoe betrouwbaar en valide het onderzoek is en wat de volgende keer anders gedaan zal worden. Tot slot zijn in hoofdstuk 8 de daadwerkelijke aanbevelingen voor de beroepspraktijk neergezet.

Hoofdstuk 1: Organisatorische context

In dit hoofdstuk wordt de organisatie en doelgroep waar het onderzoek zich op richt beschreven. Zo wordt een beeld geschetst van de context waar het onderzoek plaats zal gaan vinden.

§1.1. Beschrijving beroepspraktijk

Juvans is een organisatie die maatschappelijk werk en dienstverlening biedt. Dat wil zeggen dat de organisatie ondersteuning biedt bij problemen in het dagelijks leven, daar waar de cliënt dat nodig heeft. Dit kan bijvoorbeeld zijn bij problemen, uitdagingen en kansen op het gebied van relaties, gezondheid, financiën, kwesties rond werk en school, eenzaamheid of bij verwerking van ingrijpende gebeurtenissen. Het kan gaan om korte- maar ook lange hulpverleningstrajecten. Juvans werkt nauw samen met andere organisaties en vrijwilligers. Zo kan snel gepaste hulp geboden worden. Er wordt veel gewerkt vanuit scholen, in buurten, gezondheidscentra, wijkpleinen, wijkteams en basisteams jeugd en gezin. Hierdoor is de organisatie laagdrempelig voor zowel de cliënt als verwijzers en kunnen hulpvragen snel gesignaleerd worden. Er wordt gewerkt vanuit het principe: 'generalist in het gezin en specialist in het team' (Over Juvans, z.j.).

De professionals die bij Juvans werken hebben goed zicht op het gehele sociale netwerk van de cliënt en kunnen zo individuele en collectieve hulp bieden. Ze verbinden, dragen bij aan het vinden van een oplossing en zetten gedragsverandering bij een individu, gezin of sociaal netwerk in gang. Er wordt bewust ingezet op dicht bij de burgers staan en ondersteuning dicht bij de eigen omgeving van de burgers. Ook wordt gewerkt aan vroegtijdige signalering om zo (dure) specialistische hulp te voorkomen. Cliënten die binnen komen met vragen over echtscheidingsproblematiek, worden bij Juvans begeleid op het gebied waar zij dat wensen. Dat kan zowel emotioneel als financieel zijn. Maar ook bemiddeling tussen ouders valt hieronder. Wanneer er kinderen bij betrokken zijn, is het uitgangspunt altijd om hen centraal te stellen. Hierbij wordt integraal samengewerkt om vraaggericht te kunnen werken vanuit de gedachte één gezin één plan (Juvans, 2016).

De visie waaruit Juvans werkt is: ieder mens moet volwaardig mee kunnen doen in de maatschappij. Een randvoorwaarde hiervoor is een stevige sociale basis. Juvans zet zich in om individuele en collectieve burgerkracht te ondersteunen en faciliteren. Er wordt gebiedsgericht gewerkt om zo gemeenten te helpen met het realiseren van de lokale en regionale maatschappelijke opgaven (T. Bottelier, persoonlijke communicatie, 9 februari 2016). Juvans werkt in verschillende gemeenten in de regio 's-Hertogenbosch, Midden-Brabant en de Meierij. Met hierin 11 verschillende steden en hierbinnen nog meer locaties, heeft Juvans een groot bereik in deze regio's. Om de onderzoeksgroep te verkleinen, richt dit onderzoek zich op de stad 's-Hertogenbosch (Locaties Juvans, z.j.).

§1.2. Beschrijving doelgroep

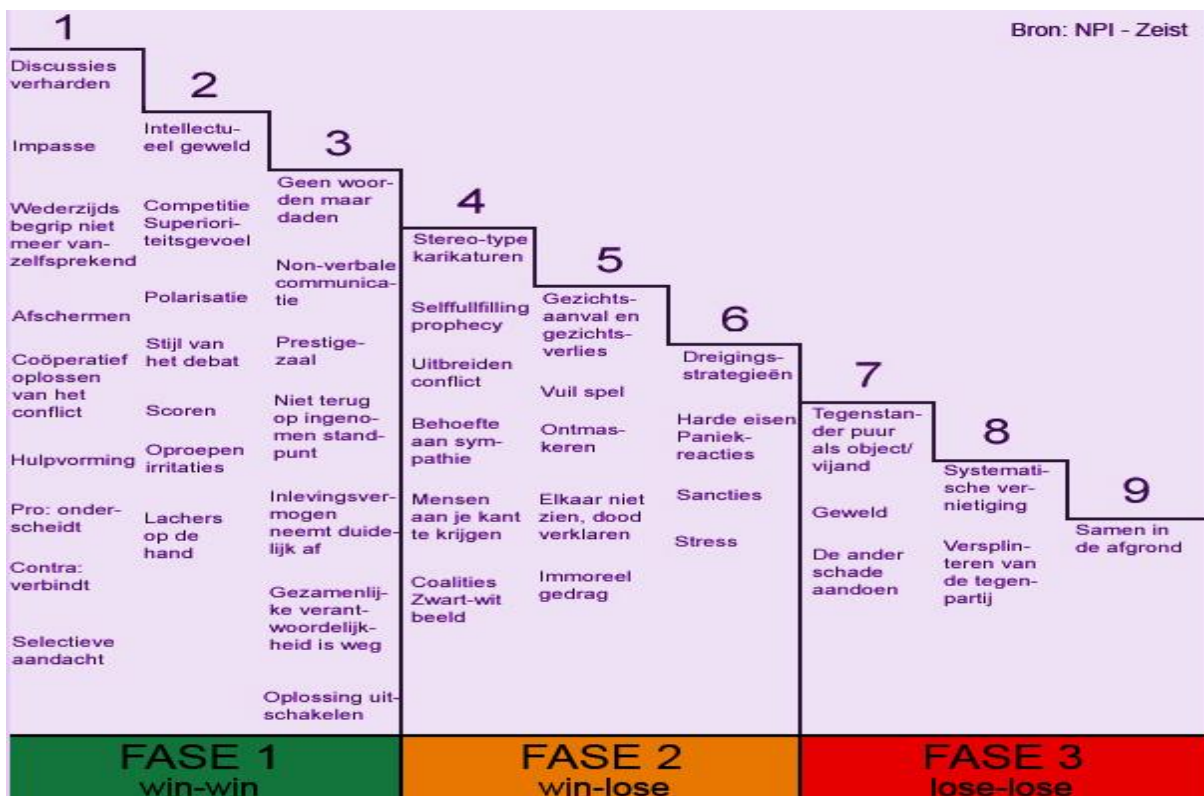
Binnen Juvans zijn cliënten van alle leeftijden welkom, met welke vraag dan ook. Dit wordt onderverdeeld in hulpvragen die vallen binnen: jeugd, school en gezin; relatie en huwelijk; verlies en rouw; geld en werk; ruzie en geweld en overige hulp. Doordat Juvans een laagdrempelige organisatie is (vrij toegankelijke zorg) en burgers met elke vraag terecht kunnen, is de doelgroep uiteenlopend en komen vele verschillende problematieken en daaruit volgende casussen langs (Juvans, 2016).

De doelgroep waar dit onderzoek zich op richt heeft met alle bovengenoemde thema's raakvlakken. Het richt zich op ouders die gescheiden zijn en niet meer door middel van eenvoudig overleg samen beslissingen maken over zaken als financiën, afspraken over de kinderen, etc. Dit wordt in de volksmond ook wel een echtscheiding genoemd. Echter zijn drie verschillende fasen hierin te onderscheiden, waarin niet elke een echtscheiding genoemd mag worden. Deze zijn te vergelijken met de fasen van de escalatieladder van Glasl (1941) (zie figuur 1) en worden in dit verslag onderverdeeld in de volgende drie categorieën:

1. "De ouders die in (zekere mate van) harmonie en overleg (al dan niet met behulp van vrijwillige mediation) komen tot afspraken over invulling van hun ouderschap, die tot (redelijke) tevredenheid is van alle betrokkenen."
2. "De ouders bij wie de emoties zo hoog oplopen dat zij het gesprek met elkaar alleen kunnen voeren met professionele begeleiding, en bij wie de afspraken zeer moeizaam tot stand komen. Zij bevinden zich op het randje van een echtscheiding."

3. "De ouders bij wie de onderlinge communicatie louter conflictueus verloopt en bij wie het treffen van de ex-partner een doel lijkt te zijn geworden. Zij verliezen het belang van de ander en van de kinderen uit het oog en staan continu in de vechtstand." (Baracs & Vreeburg-Van der Laan Bsc, 2014. P. 17).

Alleen in de derde categorie kan daadwerkelijk van een vechtscheiding gesproken worden. Echter neemt dat niet weg dat ook de eerste twee categorieën schade kunnen toebrengen aan een kind (Baracs & Vreeburg-Van der Laan Bsc, 2014). Als alle drie de categorieën bedoeld worden, zal in dit onderzoek de term 'echtscheidingsproblematiek' gebruikt worden. De tweede categorie wordt in dit onderzoek gedefinieerd als een 'moeilijk lopende scheiding'. De keuze is gemaakt om het onderzoek te richten op deze laatste genoemde categorie, de moeilijk lopende scheidingen. Deze keuze is gemaakt, omdat categorie 2 de ouders zijn waar de vrij toegankelijke hulpverlening het meeste zicht op heeft. Dit komt doordat categorie 1 vaak nog geen hulp nodig heeft of dit niet zoekt en categorie 3 al in zo'n vechtstand staat dat Juvans weinig meer kan betekenen omdat de hulp niet toereikend genoeg is (Scharff, 2014). Bij categorie 2 daarentegen valt wel nog iets te halen, omdat zij nog niet in deze vechtstand staan, maar wel al in beeld (kunnen) zijn bij Juvans. Daarom is dit de doelgroep waar onderzoek naar gedaan wordt in samenhang met de algemeen maatschappelijk werkers van Juvans. Dit wordt in samenwerking gedaan, omdat expertise van de van de algemeen maatschappelijk werkers nodig is om onderzoek te doen naar het voorkomen van een vechtscheiding. Dit zal dan ook de doelgroep zijn waar het onderzoek naar en voor gedaan wordt.

Figuur 1: Escalatieladder Glasl (1941).

Hoofdstuk 2: Aanleiding & probleemstelling

§2.1. Aanleiding tot onderzoek

"Lieve ouders,

Weten jullie wel hoeveel verdriet we soms stiekem hebben? Als we de boodschapper moeten zijn. Als we moeten luisteren naar de gemene dingen die jullie over elkaar zeggen. Als we zien dat jullie elkaar negeren waar we bij zijn..

Weten jullie wel hoe moeilijk het is om van jullie allebei te houden, terwijl dat soms van 1 van jullie niet mag? Dat we dan maar niks zeggen over hoe leuk het weekend was?"
(Pinedo, 2011, kopje open brief).

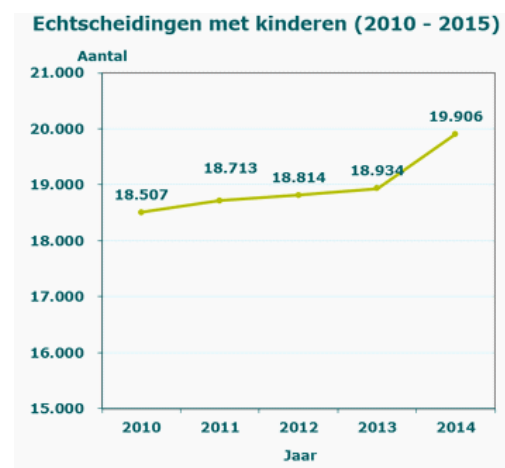
Bovenstaand citaat is een stuk uit de brief aan alle gescheiden ouders in Nederland. Dit is een initiatief van de organisatie Villa Pinedo. Zij hebben samen met verschillende kinderen van gescheiden ouders in Nederland deze brief geschreven. Het moet dienen als een wake-up call voor alle volwassenen in Nederland om te begrijpen wat in het hoofd en hart omgaat van kinderen in scheidingssituaties (Pinedo, 2011). Het laat zien wat een vechtscheiding sociaal-emotioneel met een kind kan doen. De schade die het voor kinderen aanricht is daarom ook de eerste en belangrijkste aanleiding van dit onderzoek.

2.1.1 Cijfers

Er moet iets veranderen, want de aantallen zijn verontrustend. Volgens de recentste cijfers gaan tegenwoordig in Nederland zo'n 35.000 ouderparen per jaar uit elkaar. Hier zijn ongeveer 70.000 thuiswonende kinderen de dupe van (CBS, 2016). 1 op de 3 van deze kinderen zegt zelf de scheiding te ervaren als een vechtscheiding (Pinedo, 2011). De afgelopen jaren is een enorme groei geweest van het aantal echtscheidingen in Nederland van ouders met kinderen (zie tabel 1). Deze groei komt o.a. doordat vrouwen tegenwoordig niet meer financieel afhankelijk zijn van de man en doordat scheidingen sociaal meer geaccepteerd worden dan vroeger. Maar ook doordat mensen sinds het einde van de 20^e eeuw steeds meer voor eigen ontplooiing en eigen geluk kozen (Pals, 2006). Dit zijn feiten waar op zich weinig aan gedaan kan worden. Het zijn maatschappelijke- en sociale ontwikkelingen die onomkeerbaar zijn. Het is van belang dat met deze nieuwe ontwikkelingen in gedachten, gezocht wordt naar een nieuwe manier van werken in het sociale domein.

Dit om ervoor te zorgen dat er minder kinderen de gevolgen van een vechtscheiding moeten ondervinden. Om dat te bereiken moeten wij als burgers en/of professionals volgens ontwikkelingspsycholoog en gezinstherapeut Steven Pont, leren om bij een scheiding de negatieve gevolgen voor kinderen te minimaliseren (Het Klokhuis, 2017). Om dat te bereiken moet onderzocht worden hoe in het sociale werk beter om gegaan kan worden met een moeilijk lopende scheiding.

Volgens diverse recente bronnen van het NJI, wordt duidelijk dat pas in de afgelopen 10 jaar het belang van het kind in een echtscheiding meer aandacht krijgt (Nederlands Jeugdinstituut, z.j.). Dit is een logisch gevolg op de hoge maatschappelijke kosten. Scheidingen hebben namelijk gevolgen voor uitkeringen, de bijstand, de woningmarkt, verschillende soorten hulpverlening (juridisch, jeugd, gezondheid, etc.) en het onderwijs. Er is in 2013 berekend dat de totale maatschappelijke kosten van scheidingen jaarlijks zo'n 2,3 miljard euro bedraagt (Alles Over Katwijk, 2015). Hieruit kan opgemaakt worden dat ook de hoge maatschappelijke kosten een belangrijke aanleiding van dit onderzoek. Belangrijker dan de kosten, zijn de negatieve gevolgen voor de kinderen ook een aanleiding tot onderzoek. Het is bewezen dat een naar wens lopende scheiding op zich al veel negatieve effecten met zich mee brengt voor kinderen. Problemen op school, in relaties en sociaal-emotionele problemen zijn voorbeelden hiervan. Dit zijn enkel nog maar de problemen die zich voor kunnen doen wanneer de scheiding op een sociaal geaccepteerde manier verloopt. Is er

Figuur 2: Scheidingsaantallen (CBS, 2016)

spraken van een vechtscheiding, dan neemt de kans en de ernst van deze problemen nog meer toe (Spruijt & Kormos, 2010). Er wordt geschat dat jaarlijks ongeveer 16.000 kinderen ernstig last hebben van de vechtscheiding van hun ouders. Hiervan komen ongeveer 3.500 kinderen echt in de knel door de vechtscheiding (Baracs & Vreeburg-Van der Laan Bsc, 2014). Deze kinderen lopen o.a. grote kans op oudervervreemding en/of heftige loyaliteitsconflicten (Hemels, 2013).

2.1.2 Vechtscheidingen in de hulpverlening

"Vechtscheidingen zijn de nachtmerrie van hulpverleners. Hoe voorkom je dat exen elkaar de hersens inslaan en het kind het grootste slachtoffer wordt? Kiezen voor één ouder zorgt voorlopig voor rust in de tent, maar kan op lange termijn schadelijke gevolgen hebben" (Hemels, 2013, p. 10).

Dit citaat uit het tijdschrift JeugdenCo laat zien dat vechtscheidingen in de hulpverlening als erg moeilijk ervaren worden. Er zijn vele verschillende belangen waardoor hulpverleners vaak het gevoel krijgen dat zij nooit het juiste doen (Hemels, 2013). In deze sub paragraaf wordt toegelicht waarom ook de knelpunten in de hulpverlening een aanleiding van tot onderzoek is.

Vechtscheidingen zijn in de hulpverlening een actueel onderwerp waar niemand omheen kan. Want wat is de juiste manier om met ouder om te gaan in een vechtscheiding? Als je te begripvol bent naar de ene ouder ben je dat vaak niet voor de andere en als dat gebeurt, wordt het kind o.a. opgezadeld met een loyaliteitsprobleem (Bartelink, 2013). Hulpverleners komen vaak situaties tegen waar problemen nauwelijks op te lossen zijn. Toch is het is belangrijk dat de vrij toegankelijke hulp de verantwoordelijkheid neemt betreft het voorkomen van een vechtscheiding (Mittendorff, 2016). Dit gaat nog niet altijd goed, zo blijkt ook uit de gesprekken met de medewerkers van Juvans. Zij geven aan dat het werken met echtscheidingsproblematiek complex en veeleisend is. (Willems, Verwater, Beset & Cosentino, persoonlijke communicatie, februari 2017). Juist daarom is het van belang om te onderzoeken wat de hulpverlening nodig heeft om te zorgen dat een vechtscheiding voorkomen wordt (Kinderombudsman, 2014).

2.1.3. Signalen regio Midden-Brabant

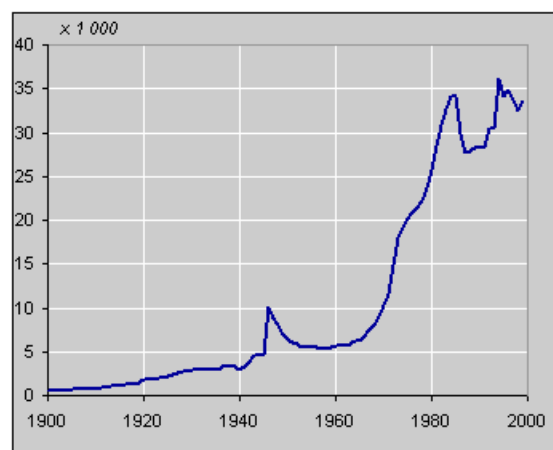
In de regio Midden-Brabant is gesignaleerd dat vechtscheidingen vaak in de niet direct toegankelijke zorg terecht komen via de rechter (A. Jansen, persoonlijke communicatie, 20 januari 2017). In deze specialistische jeugdzorg hangt nu bijna een derde van de problemen samen met echtscheidingen (<http://www.wijzer-scheiden.nl/>) Dit is een ongewenste situatie, omdat gedwongen hulp nooit het uitgangspunt is. Het is minder effectief dan vrijwillige hulp en daarbij is deze specialistische hulp duur (Van Yperen, Booy & Van der Veldt, 2003). Vanuit dit signaal werd verwacht dat ditzelfde probleem zich voor doet in de regio 's-Hertogenbosch en uit oriënterende gesprekken met de medewerkers Juvans 's-Hertogenbosch blijkt dit te kloppen (Willems, Verwater, Beset & Cosentino, persoonlijke communicatie, februari 2017). Juvans wil wat doen met dit signaal. Zij willen op een juiste manier handelen om te zorgen dat sneller gepaste hulp geboden wordt aan ouders in een moeilijk lopende scheiding om zo te voorkomen dat via de rechter specialistische hulp opgelegd wordt. Het idee hierbij is dat er op zo'n manier omgegaan wordt met een moeilijk lopende scheiding dat een vechtscheiding voorkomen kan worden (Bottelier, persoonlijke communicatie, 9 februari 2017).

§2.2. Probleemanalyse

In deze paragraaf wordt beschreven wat het probleem precies is. Het probleem wordt vooral belicht vanuit de visie preventie van vechtscheidingen, omdat dit de onderzoeksrichting is. Om duidelijk te krijgen hoe het probleem is ontstaan wordt eerst de geschiedenis van echtscheidingen beschreven in paragraaf 2.2.1. Vervolgens wordt het probleem geschetst vanuit het macro-, meso- en microniveau. Vanuit deze literaire analyse wordt uiteindelijk de probleemstelling en centrale vraag beschreven.

2.2.1. Geschiedenis

De behoefte aan scheiden is iets van alle tijden. Een relatie tussen een echtpaar lijkt niet altijd goed te gaan tot de dood ze scheidt (Roode, 2014). Door een wet uit 1838 was scheiden voor 1971 onmogelijk, op enkele uitzonderingen na. Het huwelijk was namelijk iets van de kerk. Een man en vrouw werden door god verbonden en wat god verbonden heeft mag de mens niet scheiden (Brood & Wolde, 2014). Pas op 1 oktober 1971 vond een wetswijziging plaats. In deze wetswijziging staat dat mensen kunnen scheiden op grond van 'duurzame ontwrichting'. Een echtscheiding werd vanaf nu wettelijk geaccepteerd. Er werd verwacht dat het scheidingsaantal hierdoor niet zal toenemen. Maar nies was minder waar. Zoals in figuur 2 te zien is verdubbelde in 1972 het aantal echtscheidingen naar 15.000. In 1980 werd al bijna 26.000 keer gescheiden en vanaf de jaren 90 is dat opgelopen tot 30.000 met als eindstand 35.000 echtscheidingen per jaar (Helmers, 2002).

Figuur 3: Huwelijksontbindingen door echtscheidingen (Latten, 2001).

2.2.2. Niet genoeg preventieve hulp in Nederland

Het aantal ouders dat gaat scheiden in westerse landen neemt dus toe. Van de scheidingen eindigt een steeds groter aantal in een vechtscheiding (Nederlands Jeugdinstituut, 2010). Scheiden lijkt in de Nederlandse samenleving steeds meer geaccepteerd. Daar tegenover staat dat een sterke, duurzame relatie weinig publieke aandacht krijgt (Spruijt, 2010). In de Verenigde Staten wordt veel (meer dan in Nederland) aandacht besteed aan scheidingspreventie, met als doel het huwelijk te verbeteren en een scheiding te voorkomen. Als een scheiding toch niet voorkomen kan worden, krijgen de ouders scheidingsvoorlichting om de scheiding beter af te wikkelen (Spruijt, 2010).

In de Nederlandse samenleving gaat dat anders. Sinds 1 maart 2009 is de wet 'bevordering voortgezet ouderschap en zorgvuldige scheiding' ingegaan en daarmee het verplichte ouderschapsplan. Deze wet geldt voor alle ouders van minderjarige kinderen die een aanvraag doen voor een echtscheiding, beëindiging van samenleving of geregistreerd partnerschap. Er moet bijvoorbeeld in worden opgenomen hoe de ouders de zorg- en opvoedingstaken verdelen, de omgang met de kinderen regelen, elkaar informeren over belangrijke onderwerpen, de verdeling van kosten voor de kinderen en de wensen van de kinderen (Nederlands Jeugdinstituut, z.j.). Het doel van deze wet is zorgen dat ouders zorgvuldige afspraken maken over de zorg voor de kinderen en zo de schadelijke gevolgen van een scheiding beperken (Rijksoverheid, 2008). Inmiddels is gebleken dat deze wet niet voor verbetering, maar juist tot verslechtering heeft geleid. Dit blijkt voornamelijk te komen doordat er nu meer conflicten zijn tussen ouders over de afspraken in het ouderschapsplan. Het plan dwingt ouders om contact met elkaar te houden en samen beslissingen te nemen over de kinderen. In situaties waar al sprake is van conflicten, zal het verplicht vastleggen en naleven van zo'n plan alleen maar leiden tot irritaties. En laten nou juist deze conflicten hetgeen zijn dat het meest schadelijk is voor kinderen (Ince & Verheijden, 2015). Ook het Nederlands Jeugdinstituut (2010) geeft aan dat meer nodig is in Nederland dan enkel wetsveranderingen. Zij geven aan dat het aanbod van scheidingspreventie en -voorlichting te schaars is en dat, net als in de Verenigde Staten, een gevarieerd aanbod moet komen van voorlichting, hulp en begeleiding om te investeren in relaties en een eventuele scheiding in goede banen te leiden. Want pas als dit aanbod groot en gevarieerd is, zal preventief gewerkt kunnen worden tegen vechtscheidingen.

In landen als de Verenigde Staten en Noorwegen ziet de overheid stabiele gezinsrelaties veel meer als onderdeel van de nationale gezondheid. In zulke landen is het besef er meer dat een stabiele relatie zowel individueel als economisch positieve effecten heeft op de maatschappij. Echter wordt de nieuwe wet betreft ouderschap na de scheiding door veel Nederlanders al gezien als betutteling en een inbreuk op de privacy, laat staan voorlichtingen over huwelijk en scheiding (Anthonijsz, Dries, Berg-le Clercq & Chênevert, 2010). In Nederland heerst een andere visie van nationale gezondheid, waardoor verplichte preventie als niet gepast wordt gezien. Terwijl uit onderzoek blijkt dat in de Verenigde Staten 92% van de ouders na de voorlichtingen beter begrijpt waarom een relatie zonder conflicten (ook na de scheiding) zo belangrijk is voor kinderen en wat zij eraan kunnen doen om het te voorkomen (Nederlands Jeugdinstituut, 2010). Het is in Nederland wel heel normaal om bij huisartsen, op internet, in boeken en tijdschriften informatie te vinden over zwangerschap, geboorte en de verzorging van jonge kinderen. Maar informatie over hoe je goede partners blijft na de geboorte van je eerste kind, is nergens te vinden (Haverkort, Kooistra-Popelier, Spruijt & van der Linde, 2016). Dit terwijl uit onderzoek blijkt dat ouders met jonge kinderen vaak relatieproblemen krijgen, omdat ze minder gelukkig worden met elkaar na de komst van het eerste kind (Anthonijsz, e.a., 2010). Om deze problemen te voorkomen is preventie door middel van voorlichting, advisering en hulpverlening een belangrijke en essentiële taak voor gemeenten. Als er geen betere voorlichting en begeleiding komt, is de algemene verwachting dat de scheidingscijfers verder zullen oplopen (Haverkort, e.a., 2010).

2.2.3. Echtscheidingsproblematiek ingewikkeld voor hulpverlening

Zoals uit de aanleiding is gebleken is echtscheidingsproblematiek erg ingewikkeld voor veel hulpverleners. De problemen komen pas laat in beeld bij de hulpverlening en wanneer ze wel in beeld komen is de hulp niet altijd toereikend door de complexiteit. Dit zijn beide mogelijke oorzaken van het feit dat veel vechtscheidingen in de gespecialiseerde hulpverlening belanden (Mittendorf, 2016). De hulp is niet altijd toereikend genoeg doordat hulpverleners vaak in situaties komen waar de problemen nauwelijks op te lossen zijn. Een voorbeeld van zo'n situatie is wanneer een vader wel zegt dat het kind naar mama mag, maar dit niet uitstraalt of andersom. Op deze manier komen kinderen bijvoorbeeld in een loyaliteitsconflict. Het zien en/of horen van ruzies wordt dan ook als psychische kindermishandeling gezien. In zulke situaties worden gezinnen vaak onder toezicht gesteld en in het ergste geval is een uithuisplaatsing niet te voorkomen (Hemels, 2013). Echter is uithuisplaatsing een maatregel die door niemand gewenst is en ook weer negatieve gevolgen met zich meebrengt voor het kind (Bartelink, 2013). Uit cijfers die de Raad voor de Kinderbescherming heeft berekend, blijkt dat het aantal ondertoezichtstellingen als gevolg van een vechtscheiding in 2016 met 20 procent is gestegen ten opzichte van het jaar ervoor (Zorg.nu, 2017). Deze enorme stijging laat zien dat het van groot belang is dat de hulpverlening meer handreikingen te bieden bij de omgang met deze complexe problematiek.

Volgens de Kinderombudsman (2014) is een van de voorwaarden om een vechtscheiding te voorkomen in de hulpverlening dat in een vroeger stadium zicht komt op de situatie rondom de kinderen en dat een inschatting gemaakt wordt of een vechtscheiding op handen is. Als in een vroeg stadium een goede inschatting hiervan wordt gemaakt, zal een (preventief) passend hulpaanbod ingezet kunnen worden. Vroeger signaleren, eerder ingrijpen en juist handelen zijn de sleutelbegrippen voor het voorkomen van een vechtscheiding (Kinderombudsman, 2014). Op dit moment worden preventieve interventies door verschillende hulpverleningsorganisaties aangeboden. Het herkennen van een moeilijk lopende scheiding voorkomt dat de problemen onoplosbaar worden, evenals het juist handelen van hulpverleners (Scholte, Felten, & Sprinkhuizen, 2013). Om dit te bereiken is systematisch werken van de zorginstellingen noodzakelijk (Anthonijsz, 2015). Volgens de Kinderombudsman (2014) kunnen huisartsen, advocaten, mediators, centra voor Jeugd en Gezin en het maatschappelijke werk een belangrijke rol spelen bij het voorkomen van een vechtscheiding. Echter blijkt het voor de vrij toegankelijke hulpverlening ingewikkeld om de strijd en de ontwikkelingsdreiging van het kind te verminderen (Hemels, 2013). Juist dit maakt het interessant om te onderzoeken wat voor de medewerkers van Juvans wel zou kunnen bijdragen aan het mogelijk maken van het voorkomen van een vechtscheiding.

2.2.4. Meer complexiteit

Als je op Google 'Hulp bij scheiding in Den Bosch' intypt, kom je verschillende sites tegen die hulp aanbieden bij de scheiding. In de meeste gevallen gaat het hier over mediation. Hierbij gaat een mediator met beide partners in gesprek om afspraken te maken over zaken als de woning, alimentatie en financiën. Zo kunnen partners samen de juridische afspraken regelen zonder dat een advocaat erbij betrokken wordt (Den Donk, z.j.). Er is zo in het eerste opzicht weinig te vinden over hulp bij het nieuws vertellen aan de kinderen of hoe om te gaan met de kinderen. Dit laat blijken dat ouderschapsbemiddeling geen normale, logische stap is in deze regio. Maar als gericht gezocht wordt, kom je op de site wijzer-scheiden.nl. Dit is een site waarop (ex-)partners, kinderen en professionals gemakkelijk de juiste hulp biedende organisatie kunnen vinden. Dit is een initiatief van verschillende zorgaanbieders in Midden-Brabant. Het doel van deze site is voorkomen dat een scheiding uitloopt in een vechtscheiding en dat het kind altijd centraal blijft staan (<http://www.wijzer-scheiden.nl/>). Er lijkt dus een sterk (preventief) hulpaanbod in 's-Hertogenbosch te vinden, maar nog steeds komen veel casussen in de specialistische hulpverlening terecht. De oorzaak hiervan heeft volgens verschillende bronnen te maken met de cliënt die niet snel genoeg hulp zoekt en met de hulpverlening die moeite heeft met het omgaan met moeilijk lopende scheidingen (Sieckelinck, 2016). Beide punten zullen hieronder toegelicht worden.

Ouders die in een moeilijk lopende scheiding zitten, zullen niet snel zelf hulp zoeken. Ze zitten vaak in een moeilijke, emotievolle periode, waarin ze veel met zichzelf bezig zijn. Daarbij moet veel geregeld worden en zullen (juridische) regelzaken zoals de financiën, de woning, alimentatie en het ouderschapsplan voor gaan op de eigen gemoedstoestand. Geregeld verliezen ouders zichzelf, en zo ook de kinderen, helemaal uit het oog (Scharff, 2014). Hulp zoeken voor de eigen zorgen, onrust, neerslacht, verdriet en/of boosheid is geen tijd of energie voor (Mandemakers, 2016). Dat blijkt ook uit de gesprekken met de maatschappelijk werkers van Juvans. De meeste ouders komen enkel hulp zoeken voor praktische zaken of met hulpvragen over het kind, zelden over de eigen emotionele toestand. Pas als het echt uit de hand loopt en ouders niet meer met elkaar willen of kunnen communiceren, stappen ze naar de rechter. De rechter legt uiteindelijk een hulpaanbod voor en zo komen ouders in een vechtscheiding in de specialistische hulpverlening terecht. Dit terwijl als de ouders eerder geholpen worden, rechterlijke procedures, zware zorg en bovenal schade voor de kinderen voorkomen kunnen worden (Mittendorf, 2016).

Uit het vooronderzoek blijkt dat wanneer cliënten toch bij de vrij toegankelijke hulp komen, dat de algemeen maatschappelijk werkers van Juvans het niet altijd even gemakkelijk vinden om hier mee om te gaan. Zo geven ze aan dat het werken met echtscheidingsproblematiek ingewikkeld is. Zij vertellen dat de echtscheidingsproblematiek steeds complexer is geworden, omdat steeds meer gekeken wordt naar ieders belangen. De maatschappelijk werkers geven aan dat zij het vooral lastig vinden om objectief te blijven en de meervoudige partijdigheid te handhaven. Ze komen vaak ouders tegen die er samen niet uit (willen) komen. Op zo'n moment vinden ze het moeilijk om neutraal en objectief te blijven. Daarbij wordt het heel lastig gevonden dat ouders tegengestelde belangen hebben en er onderhuids veel speelt. Zij ervaren hierbij onmacht en zullen daarom naar een mediator, rechter of naar Veilig Thuis doorverwijzen. De maatschappelijk werkers geven aan dat zij zichzelf kundig genoeg voelen bij het werken met moeilijk lopende scheidingen, maar wel baat zullen hebben bij meer theoretische achtergrond en kennis om handvatten te krijgen over hoe zij het beste met de echtscheidingsproblematiek om moeten gaan (Willems, Verwater, Beset & Cosentino, persoonlijke communicatie, februari 2017).

2.2.5. Onderzoek naar training

De uitkomsten van het vooronderzoek komen overeen met het onderzoek van Saskia Jansen naar de meerwaarde van een training in de omgang met echtscheidingsproblematiek (persoonlijke communicatie, 22 augustus, 2016). De maatschappelijk werkers van Juvans hebben in de periode december 2015 – juni 2016 een training gehad van conflictbemiddelaar Anouk Moors op het gebied van conflictkunde en geweldloze communicatie. Het doel van deze training was betere omgang met echtscheidingsproblematiek. In het onderzoek van Saskia Jansen komt naar voren dat de kennis over conflictkunde gestegen is, maar dat de vaardigheden niet erg veranderd zijn doordat de kennis snel wegzakt. Er lijkt behoefte aan meer verdieping en oefening voor het vasthouden van deze kennis. Ook bleek dat veel maatschappelijk werkers het lastig vinden om zonder oordeel de behoefte helder te krijgen. Alle deelnemers zeggen dat zij vinden dat maatschappelijk werkers de basishouding in de communicatie moet kunnen toepassen bij vechtscheidingen. Echter werd duidelijk dat de vraag of maatschappelijk werker een mediatorrol moeten kunnen hanteren erg speelt bij de deelnemers. Om deze rol te kunnen vervullen is behoefte aan meer expertise in het consulteren en mee laten doen van ouders (persoonlijke communicatie, 22 augustus, 2016).

§2.3. Probleemomschrijving

Het probleem dat zich voordoet ligt dus aan oorzaken op verschillende niveaus. Maatschappelijk gezien is nog te weinig aandacht voor een duurzame relatie en het voorkomen van een (v)echtscheiding en op microniveau is te zien dat de ouders zelf niet snel hulp zoeken bij problemen met de echtscheiding. Wanneer een moeilijk lopende scheiding toch in de vrij toegankelijke hulpverlening terecht komt, zitten zij vaak al in categorie 2. Op zo'n moment is het voor de algemeen maatschappelijk werkers ingewikkeld om op zo'n manier met de problematiek om te gaan dat een vechtscheiding voorkomen wordt. De keuze is gemaakt om vanuit dit laatste punt verder te onderzoeken wat de maatschappelijk werkers nodig hebben om op zo'n manier met een moeilijk lopende scheiding om te gaan dat een vechtscheiding voorkomen wordt. Dit is de setting die interessant is voor Juvans omdat zij het meeste grip hebben op dit gebied en juist vanuit de vrij toegankelijke hulpverlening het verschil kunnen maken bij het voorkomen van een vechtscheiding.

2.3.1. Probleemstelling

Het is voor de algemeen maatschappelijk werkers van Juvans moeilijk om op zo'n manier met een moeilijk lopende scheiding om te gaan, dat een vechtscheiding voorkomen wordt. Zolang het voor de maatschappelijk werkers complex blijft om met deze problematiek om te gaan, zal een moeilijk lopende scheiding sneller uitlopen in een vechtscheiding en is vaker specialistische hulp nodig.

2.3.2. Centrale vraag

De centrale vraag van dit onderzoek is:

"Wat hebben de maatschappelijk werkers van Juvans nodig om een moeilijk lopende scheiding die al in beeld is op zo'n manier te begeleiden dat een vechtscheiding voorkomen kan worden?"

2.3.3. Deelvragen

Om de hoofdvraag adequaat te beantwoorden worden de volgende deelvragen gesteld:

1. Wat zijn de knelpunten die de maatschappelijk werkers volgens de literatuur ervaren bij het voorkomen van het escaleren van een moeilijk lopende scheiding?
2. Op welke wijze moeten algemeen maatschappelijk werkers volgens de literatuur omgaan met een moeilijk lopende scheiding zodat een vechtscheiding voorkomen kan worden?
3. Hoe gaan de maatschappelijk werkers van Juvans op dit moment (na de training) met moeilijk lopende scheidingen om en wat zijn de knelpunten die zij hierbij ervaren?
4. Wat hebben de maatschappelijk werkers van Juvans volgens henzelf nodig om te voorkomen dat een moeilijk lopende scheiding uitloopt in een vechtscheiding?

2.3.4. Doelstelling

Het doel van dit onderzoek is om erachter te komen wat de maatschappelijk werkers nodig hebben om te voorkomen dat een moeilijk lopende scheiding bij Juvans uitloopt in een vechtscheiding. Zo kunnen gepaste handvatten geboden worden aan de maatschappelijk werkers voor het omgaan met een moeilijk lopende scheiding. Op deze manier zal preventief gewerkt worden tegen vechtscheidingen en zal specialistische hulp minder vaak nodig zijn. Hiermee worden uiteindelijk meer kinderen beschermd tegen de schadelijke gevolgen van een vechtscheiding.

2.3.5. Begripsafbakening

Ter verduidelijking van bovenbeschreven probleem- en doelstelling worden de belangrijkste begrippen hier verder toegelicht. De begrippen zullen omschreven worden op de manier hoe ze in dit onderzoek gebruikt worden.

❖ **Algemeen maatschappelijk werkers**

De sociale hulpverleners van Juvans die mensen ondersteunen bij het oplossen van en omgaan met problemen en verstoringen in het dagelijks functioneren (Vlaar, Kluft & Liefhebber, 2013).

❖ **Begeleiden**

Het geven van beroepsmatige, organisatorische, inhoudelijke en strategische ondersteuning die bijdraagt aan ontwikkelingsprocessen. Dit is gericht om het bevorderen van zelfredzaamheid (Achterberg & De Hoop, z.j.).

❖ **Escaleren**

Steeds erger worden van een conflictsituatie (Muiswerk Educatief, 2016). In dit geval het verergeren van een moeilijk lopende scheiding.

❖ **In beeld zijn**

In de hoofdvraag wordt met in beeld zijn bedoeld dat de cliënt al bij Juvans bekend is en een hulpvraag heeft liggen.

❖ **Knelpunten**

Een knelpunt wordt gedefinieerd als een probleem. In dit geval de plaats waar voor de maatschappelijk werkers van Juvans de moeilijkheid zit (Sociaal Cultureel Woordenboek, 2014).

❖ **Moeilijk lopende scheiding**

De ouders bij wie de emoties zo hoog oplopen dat zij het gesprek met elkaar alleen kunnen voeren met professionele begeleiding, en bij wie de afspraken zeer moeizaam tot stand komen. Zij bevinden zich op het randje van een vechtscheiding. Dit wordt gedefinieerd als categorie 2 (Kinderombudsman, 2015).

❖ **Specialistische hulpverlening**

Dit is specialistische sociale zorg waar altijd een doorverwijzing voor nodig is. Het is sociale zorg voor ingewikkelde problemen, waar vaak langdurige begeleiding voor nodig is. Dit is vaak dure zorg (GGZindebres, z.j.).

❖ **Vechtscheiding**

Een echtscheiding waarin geen overeenstemming kan worden bereikt tussen de ouders. De scheiding loopt dan (jarenlang) zo conflictueus, dat het belang van de andere ouder en/of de kinderen uit het oog verloren wordt. Het zwart maken van de ex-partner lijkt vaak een doel te zijn geworden (Kinderombudsman, 2015).

❖ **Voorkomen**

Er voor zorgen dat iets niet gebeurt (Muiswerk Educatief, 2016).

❖ **Vrij toegankelijke hulpverlening**

Kortdurende hulp in het sociale domein waar iedereen zonder enige doorverwijzing beroep op kan doen. Het is dus direct toegankelijk. Deze hulpverlening is voor eenvoudig en relatief minder ernstige problemen. Bijvoorbeeld het maatschappelijk werk, bureau jeugdzorg, thuiszorg, etc. (GGZindebres, z.j.).

Hoofdstuk 3: Onderzoeksontwerp

§3.1. Onderzoekstype

Om de onderzoeksvraag te beantwoorden is de keuze gemaakt om een kwalitatief onderzoek uit te voeren. Bij dit onderzoekstype gaat het niet om cijfermatige gegevens, maar om het analyseren van teksten, interviews, observaties, etc. De benadering van de onderzoeker is hierbij open en flexibel en er wordt ingegaan op de achtergronden van de verzamelde gegevens. Dit onderzoekstype wordt gebruikt om onderzoek uit te voeren waarbij naar een antwoord gezocht wordt dat niet in cijfers uit te drukken is (Verhoeven, 2011). De keuze om dit onderzoekstype te gebruiken is gebaseerd op het type onderzoeksvraag en het doel van dit onderzoek. Het type onderzoek is namelijk adviserend, er worden uiteindelijk suggesties voor meerdere handelingsopties gevonden (Michelbrink, 2016). Dit kan niet onderbouwd worden met cijfermatige getallen en/of grafieken, maar juist door het analyseren van literatuur en interviews. Op deze manier worden de achterliggende gedachten en meningen helder.

§3.2. Dataverzamelingsmethode

Er worden twee verschillende methoden gebruikt om de juiste data te verzamelen. Er is gekozen voor een combinatie van literatuuronderzoek en halfgestructureerde interviews. De keuze voor deze combinatie is gemaakt omdat zowel de expertise van de algemeen maatschappelijk werkers nodig is als betrouwbare literatuur om de centrale vraag te beantwoorden. De eerste twee deelvragen worden volledig doormiddel van een literatuuranalyse beantwoord. De laatste twee deelvragen worden beantwoord doormiddel het analyseren van de interviews die gehouden zijn met de maatschappelijk medewerkers van Juvans. Deze keuze zal in de volgende sub paragrafen toegelicht worden.

3.2.1. Literatuuronderzoek

Literatuuronderzoek maakt over het algemeen altijd deel uit van een onderzoek, in ieder geval bij de probleemanalyse (Verhoeven, 2011). Voor dit onderzoek is bij zowel de probleemanalyse als voor de dataverzameling literatuuronderzoek gebruikt. Dit is gedaan voor het beantwoorden van de deelvragen en voor de totstandkoming van de topiclijst voor de interviews. Deelvraag één en twee zijn volledig door middel van het literatuuronderzoek beantwoord. Om deelvraag één te beantwoorden wordt gezocht naar knelpunten waar maatschappelijk werkers tegenaan lopen bij het werken met echtscheidingsproblematiek. Echter is hierbij niet alleen specifiek naar maatschappelijk werkers gezocht, maar wordt het gegeneraliseerd naar hulpverleners die met deze problematiek werken en knelpunten ervaren bij hulpverleners bij een moeilijk lopende scheiding. Deze keuze is gemaakt om meer betrouwbare bronnen te kunnen raadplegen en omdat ervan uitgegaan wordt dat maatschappelijk werkers dezelfde knelpunten (kunnen) ervaren als hulpverleners in andere settingen. Om deelvraag twee te beantwoorden wordt literatuur geanalyseerd waarin wordt weergegeven hoe het beste met moeilijk lopende scheidingen omgegaan kan worden. In het literatuuronderzoek wordt gezocht naar patronen in aanbevelingen met betrekking tot hulpverleners in de echtscheidingsproblematiek. Na het analyseren van de literatuur is duidelijk welke knelpunten maatschappelijk werkers ervaren en hoe zij volgens echtscheidingsexperts het beste om kunnen gaan met moeilijk lopende scheidingen zodat een vechtscheiding voorkomen wordt. Zo zal een verbinding gemaakt kunnen worden tussen knelpunten en aanbevelingen uit de literatuur, samen met wat de maatschappelijk werkers van Juvans ervaren bij het werken met een moeilijk lopende scheiding (Michelbrink, 2016).

3.2.2. Halfgestructureerde interviews

Bij dit onderzoek wordt gebruik gemaakt van halfgestructureerde interviews om antwoord te geven op deelvraag drie en vier. Er is gekozen voor een interview, omdat hierbij de beleving van de geïnterviewde duidelijk wordt (Van der Donk & Van Lanen, 2011). Het heeft als doel om informatie te verzamelen over een onderwerp en er wordt gevraagd naar achterliggende motieven van respondenten. De interviews worden afgenomen bij de algemeen maatschappelijk werkers van Juvans, omdat zij degenen zijn die het beste weten welke knelpunten zij ervaren en wat zij nodig hebben om te voorkomen dat een moeilijk lopende scheiding escaleert. Omdat de beleving van de maatschappelijk medewerkers erg belangrijk is in dit onderzoek, is gekozen voor halfgestructureerde interviews. Zo wordt de beleving snel helder doordat doorgevraagd wordt op dat wat zij inbrengen. Deze flexibiliteit zorgt ervoor dat de maatschappelijk werkers zelf richting kunnen geven aan het interview. Op die manier wordt dat wat zij het belangrijkste vinden snel duidelijk (Michelbrink, 2016).

§3.3. Populatie en steekproef

Om een gedegen antwoord te geven op de onderzoeksvraag is het van belang dat zowel een duidelijk beeld komt van de knelpunten en benodigdheden van de maatschappelijk werkers van Juvans als van de kennis en adviezen van scheidingsexperts (uit de literatuur) op het gebied van de echtscheidingsproblematiek. Omdat niemand anders dan de maatschappelijk werkers zelf het beste weten wat ze nodig hebben, is de keuze gemaakt om hen te interviewen over de beleving van de omgang met echtscheidingsproblematiek in de hulpverlening. De maatschappelijk werkers zijn degenen die zelf de experts zijn over hun eigen knelpunten en benodigdheden. Zij weten het beste wat zij nodig hebben om een moeilijk lopende scheiding op zo'n manier te begeleiden dat een vechtscheiding voorkomen kan worden. In de regio 's-Hertogenbosch werken ongeveer 30 maatschappelijk medewerkers over vier verschillende gebieden: Noord, Oost, West en Rosmalen. Al deze medewerkers hebben verschillende leeftijden en ervaringsjaren. Omdat het een casestudie is (het onderzoek is enkel voor Juvans 's-Hertogenbosch), is gekozen om een doelgerichte steekproeftrekking te nemen. Bij zo'n steekproeftrekking wordt de kans dat de steekproef de gehele populatie representeert niet door toeval bepaald (Boeije, 2012). Er is gekozen om twaalf maatschappelijk werkers van Juvans te interviewen. Deze keuze is gemaakt omdat verwacht wordt dat na deze twaalf interviews theoretische saturatie bereikt is, het punt dat geen nieuwe informatie meer opgehaald wordt (Mazeland, 2002). Er wordt geselecteerd op ervaringsjaren, omdat verwacht wordt dat dit de manier van werken en de denkwijze kan beïnvloeden. Daarom heeft de helft van de respondenten meer dan vijf- en de andere helft minder dan vijf jaren ervaring in het maatschappelijk werk. Daarbij is een gedegen afweging gemaakt van mannelijke en vrouwelijke respondenten. Er zijn acht vrouwen en vier mannen geïnterviewd. De keuze om iets minder mannen te interviewen is gemaakt, omdat dit het werkveld representeert waarbij ongeveer 20% in man is (Vossers, & Dam, 2015). Tot slot is geselecteerd op de locatie waar de maatschappelijk werkers werkzaam zijn. Er zijn van elke locatie in 's-Hertogenbosch (Noord, Oost, West en Rosmalen) drie maatschappelijk medewerkers geïnterviewd. Er wordt verwacht dat deze twaalf medewerkers een betrouwbaar en compleet beeld kunnen weergeven die geldt voor alle maatschappelijk medewerkers in 's-Hertogenbosch.

De respondenten zijn geselecteerd vanuit een lijst met medewerkers die aan de onderzoeker is vrijgegeven door de opdrachtgever. Vanuit deze lijst zijn de respondenten gekozen voor de steekproef. De respondenten zijn benaderd via de mail met de vraag of zij deel willen nemen aan het interview. Hier hebben acht respondenten op gereageerd. Met deze acht respondenten is via de mail direct een afspraak gemaakt. Met twee respondenten lukte het na een herinneringsmail een afspraak te maken. De overige twee zijn daarna telefonisch benaderd om een afspraak te maken.

§3.4. Meetinstrumenten

Het meetinstrument dat gebruikt is voor het afnemen van de interviews is een topiclijst met sturende vragen. Deze topiclijst is te vinden in bijlage 1. De topiclijst is tot stand gekomen door operationaliseren doormiddel van het volgen van het stappenplan van Van der Donk & Van Lanen (2011) voor het maken van een instrument. Er is dus een schema gemaakt waarin het doel van de dataverzameling wordt onderverdeeld in thema's en sub thema's die tot de vragen leiden. De thema's zijn onderverdeeld in:

- Knelpunten, waar de belemmeringen voor de maatschappelijk werkers om een vechtscheiding te voorkomen in beeld worden gebracht;
- Huidige werkwijze, waar wordt gekeken hoe er op dit moment met een moeilijk lopende scheiding omgegaan wordt;
- Benodigdheden, waar wordt gezocht oplossingen voor de knelpunten.

De sub thema's zijn gebaseerd op de knelpunten en benodigdheden die systematisch terug zijn gekomen in het literatuuronderzoek. Hierop volgend zijn de vraagpunten ontstaan. Het volledig uitgewerkte schema hiervan is te vinden in bijlage 2.

Vooraf aan het interview wordt aan de respondenten uitgelegd dat het onderzoek gaat over moeilijk lopende scheidingen. Om uit te leggen wat precies wordt bedoeld met een moeilijk lopende scheiding, zal de escalatieladder van Glasl laten zien en uitgelegd worden. Daarbij wordt uitgelegd wat met de begrippen 'vechtscheiding' en 'echtscheidingsproblematiek' bedoeld wordt (zie bijlage 2). Er is voor gekozen om deze begrippen alvorens het interview goed te kaderen, zodat het zeker is dat we het over hetzelfde hebben wanneer over deze begrippen gesproken wordt. Ook voor het systematisch uitwerken van het literatuuronderzoek is gebruik gemaakt van het stappenplan voor het maken van een instrument van Van der Donk & Van Lanen (2011) (zie bijlage 3).

§3.5. Analysemethode

Bij het analyseren worden de onderzoeksgegevens verwerkt, door te schiften, samen te vatten en ze met elkaar in verband te brengen (Boeije, 2012). De analysemethode die voor de afgenomen interviews gebruikt is, is de gefundeerde theoriebenadering. De techniek die bij deze analysemethode centraal staat is het coderen. Door Strauss en Corbin (1998) worden drie typen coderen onderscheiden: open codering, axiale codering en selectieve codering. In dit onderzoek is gebruik gemaakt van axiaal coderen. Dat wil zeggen dat gecodeerd is rondom enkele categorieën (Boeije, 2012). In dit geval zijn hiervoor de deelvragen gebruikt. Allereerst zijn alle twaalf de interviews woordelijk getranscribeerd. Er is dus letterlijk opgeschreven wat gezegd is, zonder herhalingen, stotteren en/of tussenwerpsels (Saunders, Lweis, Thomhill, Booi, & Verckens, 2011). Daarna is bij elke transcriptie ordening aangebracht doormiddel van verschillende kleuren toe te kennen aan uitspraken. Hierbij behoort elke kleur tot één deelvraag: knelpunten, huidige manier van werken of behoeftes. Vervolgens zijn uitspraken die over dezelfde deelvraag gaan bij elkaar geplaatst en zijn codes toegekend aan de verschillende onderwerpen binnen deze deelvraag. Hierbij is kritisch gekeken naar welke onderwerpen gestructureerd terug komen. Daarna is geturfd hoe vaak elk onderwerp aan bod is gekomen. De onderwerpen die opvallend zijn of regelmatig terug komen (meer dan de helft van de respondenten doet hier uitspraak over), zijn samengevat en beschreven in hoofdstuk 5 in een tekstanalyse.

Hoofdstuk 4: Resultaten theoretisch kader

In dit hoofdstuk staan de belangrijkste resultaten van de literatuurstudie beschreven. Het is dan ook onderdeel van het resultaten hoofdstuk. Er is voor gekozen om de resultaten van het literatuuronderzoek apart weer te geven van de resultaten van de interviews, omdat het een groot en belangrijk gedeelte is met meerdere verschillende topics die soms afwijken van de topics van de interviews. De topics wijken af doordat wat in de literatuur is gevonden, niet altijd door de respondenten aangekaart is of andersom. Door het apart te beschrijven, blijven de gevonden resultaten overzichtelijk. In dit hoofdstuk staan de gevonden resultaten van deelvraag één beschreven in paragraaf 4.1. De resultaten van de tweede deelvraag zijn volledig weergegeven in paragraaf 4.2 t/m 4.4. Omdat het een lang hoofdstuk is, zal in de laatste paragraaf nog een korte samenvatting gegeven worden van alle gevonden literatuur.

§4.1. Knelpunten

In het literatuuronderzoek is allereerst gezocht naar knelpunten die hulpverleners over het algemeen kunnen ervaren bij het werken met echtscheidingsproblematiek. Zo wordt deelvraag één *'Wat zijn de knelpunten die maatschappelijk werkers volgende de literatuur ervaren bij het voorkomen van het escaleren van een moeilijk lopende scheiding?'* beantwoord.

Uit de analyse van deze eerste deelvraag is duidelijk geworden dat er drie hoofdknelpunten zijn waar hulpverleners vaak tegenaan lopen bij het werken met echtscheidingsproblematiek. Deze hoofdknelpunten zijn o.a. weergegeven in het rapport *'Richtlijnen Scheiding en problemen van jeugdigen voor jeugdhulp en jeugdbescherming'* (Anthonijsz, Spruijt & Zwikker, 2015). De knelpunten zijn helder geworden door een knelpuntenanalyse die tot stand is gekomen op basis van denksessies met wetenschappers, praktijkwerkers en cliënten in opdracht van het NIP¹, NVO² en BPSW³ (Anthonijsz, Spruijt, & Zwikker, 2015). Het eerste knelpunt is dat hulpverleners over het algemeen weinig kennis hebben over de echtscheidingsproblematiek; het tweede knelpunt is dat hulpverleners onvoldoende weten welke interventies zij het beste kunnen inzetten; het derde knelpunt is dat hulpverleners erg afhankelijk zijn van ouders en andere partijen. Deze drie knelpunten worden hieronder toegelicht.

1. Niet alle hulpverleners hebben evenveel kennis over de gevolgen van een scheiding voor kinderen. Dat is ook niet vreemd, want vooral een maatschappelijk werker heeft een enorm brede, maatschappelijke taak om mensen te ondersteunen en zal zich dus niet in alle onderwerpen evengoed kunnen verdiepen (Gerittsen, & Birnie, 2011). Maar om een echtscheiding te voorkomen is het belangrijk dat er voldoende kennis is over het totaalplaatje van de echtscheidingsproblematiek. In het bijzonder kennis over het juridisch-, rationele-, ouderschaps- en veiligheidsaspect zijn belangrijk (Anthonijsz, Spruijt & Zwikker, e.a., 2015). Te weinig kennis over een van deze aspecten wordt als knelpunt ervaren, omdat relatieproblemen- of conflicten zelden op zichzelf staan (financiën, opvoeding, communicatie, huisvesting of werk liggen daar vaak aan ten grondslag). Wanneer kennis over een van deze aspecten mist, blijkt dit een bedreiging voor verbetering van de echtscheidingsproblematiek (De Mönninck, 2004). De specifieke kennis die nodig is om goed om te gaan met een moeilijk lopende scheiding staat in paragraaf 4.2 beschreven.
2. Op het moment dat hulpverleners niet weten welke interventies zij in moeten of kunnen inzetten bij ouders in een moeilijk lopende scheiding, zal dat een knelpunt zijn om te voorkomen dat het escaleert (Anthonijsz, Spruijt & Zwikker, e.a., 2015). Zo blijkt het hanteren van de conflicten van ouders ingewikkeld en zijn de negatieve communicatiepatronen van ouders een groot knelpunt. Dit komt voornamelijk doordat het moeilijk is om het te doorbreken en het moeilijk is om erbuiten te blijven (Gerittsen, 2013). Daarnaast is het vaak onduidelijk in hoeverre het netwerk betrokken kan/mag worden bij een moeilijk lopende scheiding (Van den Bosch, 2015). Wanneer er onvoldoende kennis is over de mogelijkheid in te zetten interventies en de voor- en nadelen hiervan, zal dit handelingsverlegenheid met zich mee kunnen brengen en zo een bedreiging vormen voor het succes van het hulpverleningsproces bij de moeilijk lopende scheiding (Anthonijsz,

¹ Nederlands Instituut voor Psychologen

² Nederlandse vereniging van pedagogen en onderwijskundigen

³ Beroepsvereniging van Professionals in Sociaal Werk

Spruijt & Zwikker, e.a., 2015). De belangrijkste interventies waar maatschappelijk werkers kennis over moeten hebben staan beschreven in paragraaf 4.3.

3. Het derde knelpunt die hulpverleners tegenkomen bij het werken met echtscheidingsproblematiek is dat zij erg afhankelijk zijn van ouders en andere partijen. Als ouders niet mee willen werken, zich niet aan afspraken houden of weerstand bieden voelen veel hulpverleners zich machteloos (Anthonijsz, Spruijt & Zwikker, e.a., 2015). Dit knelpunt vormt daarom een bedreiging voor juist handelen in het werken met echtscheidingsproblematiek. In paragraaf 4.4. staat beschreven hoe maatschappelijk werkers het beste om kunnen gaan met dit knelpunt.

Aan de hand van deze drie knelpunten zijn de resultaten van deelvraag twee beschreven: *'Op welke wijze moeten algemeen maatschappelijk werkers volgens de literatuur omgaan met een moeilijk lopende scheiding zodat een vechtscheiding voorkomen kan worden?'*. Deze resultaten staan in de volgende paragrafen beschreven (4.2, 4.3 en 4.4). Van elk bovenbeschreven knelpunt staan dus oplossingen beschreven die de maatschappelijk werkers kunnen gebruiken om een vechtscheiding te voorkomen. De keuze van deze weergave is gemaakt, omdat uit het literatuuronderzoek is gebleken dat hulpverleners voornamelijk handvatten/hulpmiddelen nodig hebben bij het omgaan met de knelpunten om een vechtscheiding te voorkomen (Van Zon, Van Teijlingen-Pover & Van der Lans, e.a., 2016).

§4.2. Meer kennis

Van maatschappelijk werkers wordt verwacht dat zij bij zowel relatieproblemen als bij scheiding en de omgang hierbij laagdrempelige hulp kunnen bieden. Zij moeten advies, begeleiding, hulpverlening en bemiddeling kunnen bieden op zowel psychosociaal als materieel gebied. Omdat relatieproblemen zelden op zichzelf staan (financiën, opvoeding, communicatie, huisvesting of werk liggen daar vaak aan ten grondslag), kan juist een maatschappelijk werker een vechtscheiding voorkomen door deze problemen integraal en samen met het gezin aan te pakken (Algemeen Maatschappelijk Werk, 2010). De maatschappelijk werkers moeten dus kennis hebben van het juridisch-, rationele-, ouderschaps- en veiligheidsaspect om te kunnen voorkomen dat een moeilijk lopende scheiding een vechtscheiding wordt. Welke kennis volgens de literatuur specifiek belangrijk is, staat in de volgende sub paragrafen beschreven.

4.2.1. Juridische kennis

Het is voor maatschappelijk werkers van belang dat zij voldoende kennis hebben over de juridische zaken van een echtscheiding. Dat wil zeggen kennis over het ouderschapsplan, scheidingprocedure, rechten, plichten, financiën, advocaten, etc. (Anthonijsz, Spruijt & Zwikker, e.a., 2015). Dit blijkt namelijk vaak de eerste hulpvraag te zijn waarmee ouders in beeld komen bij het maatschappelijk werk (Algemeen Maatschappelijk Werk, 2010). Alleen wanneer de ouders het gevoel hebben dat zij op dit vlak voldoende geholpen worden, zullen zij het hulpverleningsproces voort blijven zetten (De Mönninck, 2004).

4.2.2. Rationele kennis

De rationele kennis van de maatschappelijk werker is evenwel een belangrijk aspect om een vechtscheiding te kunnen voorkomen. Daarmee wordt bedoeld dat hulpverleners doordacht denken en handelen. Niet alleen rekening houdend met logische gevolgen, maar ook met het effect van het denkproces (Harford, 2008). Een goed voorbeeld hiervan is het belang van de kinderen. Die wordt bij het algemeen maatschappelijk werk nogal eens uit het oog verloren (Algemeen Maatschappelijk Werk, 2010). Onderzoek heeft aangetoond dat scheidende ouders over te weinig informatie beschikken om voldoende op het belang van het kind te letten. Terwijl dit belang (wat verschilt van kind tot kind) het uitgangspunt zou moeten zijn van beslissingen die ouders nemen. Een scheiding is hoe dan ook traumatisch voor een kind en als ouders voortdurend de strijd aan blijven gaan, zullen de kinderen voor een langere periode of misschien wel blijvend last hebben van de scheiding (Vermeulen, 2011). Maatschappelijk werkers kunnen dit met rationele kennis proberen te voorkomen door overwogen beslissingen te maken en de ouders tot denken aan te zetten (Algemeen Maatschappelijk Werk, 2010). Uit Amerikaans onderzoek blijkt dan ook dat voorlichting over huwelijk, kinderen en scheiding heel effectief is bij het voorkomen van een vechtscheiding. Ouders begrijpen dan beter het belang van het kind (Dekker, 2017).

4.2.3. Kennis over ouderschap

Het is belangrijk dat hulpverleners bij het werken met echtscheidingsproblematiek kennis hebben over het proces dat ouders doorlopen vanaf het moment dat de scheidingsboodschap verteld wordt tot aan de scheiding en de eerste jaren daarna (Stahl, 2007). Het kan gezien worden als een soort rouwproces, waarbij vaak automatisch conflicten ontstaan doordat de initiatiefnemer (degene die wil scheiden) en de niet-initiatiefnemer (degene die te horen krijgt dat de ander wil scheiden) niet in dezelfde fase zitten. Vooral door de initiatiefnemer zullen de negatieve kanten vaak groter gemaakt worden, terwijl de niet-initiatiefnemer ook de positieve kanten nog inzielt. Met deze verschillende realiteiten wordt de basis gelegd voor conflicten (Vermeulen, 2011). Een maatschappelijk werker dient hier kennis over te hebben: ze moeten kunnen zien wat onderhuids speelt en hoe deze patronen doorbroken kunnen worden.

Om deze conflictueuze basis te voorkomen zouden ouders volgens Stahl (2007) (doctor gespecialiseerd in echtscheidingsproblematiek) net als kinderen moeten doen bij een scheiding: in de eerste levensjaren spelen ze eerst naast leeftijdsgenootjes en niet met hen, in de latere levensjaren wordt dat anders en zullen ze ook gaan samenspelen. Dat is wat ouders volgens Stahl (2007) ook zouden moeten doen bij een scheiding. Eerst zonder elkaar verder, ze moeten hun eigen weg weer vinden. Belangrijk in deze fase is dat hulpverleners ouders helpen een manier te vinden om te communiceren over belangrijke zaken (bijvoorbeeld via mail of een gezamenlijke agenda). Pas als deze fase goed doorlopen is en ieder zijn eigen weg heeft gevonden kunnen ze gaan kijken hoe zij kunnen samenwerken en een nieuwe balans kunnen vinden de kinderen gezamenlijk op te voeden (Vermeulen, 2011).

4.2.4. Kennis over veiligheid

Volgens echtscheidingsexpert Donald MacGillavry (2010) kan het niet anders dan dat ouders en kinderen in een scheidingssituatie terecht komen in een crisissituatie: er is ontwrichting van een stabiele situatie. In deze toestand kan iemand zijn problemen niet meer op een gebruikelijke manier toepassen. Volgens MacGillavry is er een grote kans dat mensen hun beheersing verliezen wanneer op persoonlijk gebied een crisis plaatsvindt. Dat kan naar de partner zijn, maar ook naar het kind. Zo kan op zowel fysiek als mentaal gebied een onveilige situatie ontstaan. Daarom is het van belang dat hulpverleners die werken met echtscheidingsproblematiek weten wanneer er een onveilige situatie is, waarna zo snel mogelijk (gepast) ingegrepen kan worden (altijd een melding maken bij het AMK –tegenwoordig Veilig Thuis-) (Warshack, 2003). Je kan al spreken van een onveilige situatie wanneer er over de rug van het kind gecommuniceerd wordt of ouders elkaar negeren waar het kind bij staat, omdat deze situaties kunnen leiden tot parentificatie en/of loyaliteitsconflicten (Groenhuijsen 2009). Het is de maatschappelijk werker aan te raden om op te treden bij verbaal geweld en licht agressief gedrag, zodat situaties niet escaleren en de professionele grenzen niet worden overschreden (Anthonijsz, Spruijt & Zwikker, e.a., 2015).

Om in het maatschappelijke werk te kunnen voorkomen dat een moeilijk lopende scheiding uitloopt in een vechtscheiding, is het dus belangrijk dat zij advies, begeleiding, hulpverlening en bemiddeling kunnen bieden op zowel psychosociaal als materieel gebied. Om dit te kunnen volbrengen moeten zij voldoende kennis hebben alle bovenbeschreven aspecten.

§4.3. Interventies

In het wetenschappelijke artikel van Van Zon, Van Teijlingen-Pover & Van der Lans, e.a. (2016) staat beschreven dat maatschappelijk werkers alert moeten zijn op beginnende problemen en dat zij snel in moeten grijpen om te voorkomen dat problemen rond een scheiding escaleren. Het blijkt dat tijdig gepaste interventies hier een belangrijke rol in spelen. In het literatuuronderzoek wordt duidelijk dat gepaste interventies omtrent het doorverwijzen, de conflictantering, de vorm van hulpverlening en het inzetten van het sociale netwerk de belangrijkste zijn om een vechtscheiding te voorkomen. De interventies die gedaan dienen te worden volgens de literatuur wordt hieronder kort toegelicht.

4.3.1. Doorverwijzen

Het is belangrijk dat de maatschappelijk werkers weten wanneer de hulp bij hen niet meer toereikend genoeg is. Want ook zo valt nog te voorkomen dat de moeilijk lopende scheiding uitloopt in een vechtscheiding. Om gepast door te verwijzen moet een gedegen analyse gemaakt worden van de conflictfase waarin de scheiding zich verhoudt (Gerritsen, 2013). Deze analyse kan gemaakt worden aan de hand van de escalatieladder van Glasl (1941). Als ze in fase drie zitten moet altijd doorverwezen worden naar specialistische hulp, het maatschappelijke werk is dan niet

meer toereikend genoeg (Algemeen Maatschappelijk Werk, 2010). In de fases daarvoor moet eerst een analyse gemaakt worden van de veiligheid van het kind, financiële belemmeringen van ouders en de juridische strijd (Anthonijsz, Spruijt & Zwikker, e.a., 2015). De ouders dienen de juridische strijd altijd stil zetten zolang zij voor hulp (vooral bemiddeling) bij het maatschappelijk werk komen. Een juridische strijd naast maatschappelijke dienstverlening is namelijk geen optie, omdat het de kwaliteit van de hulpverlening in de weg staat (Gerritsen, 2013). Kinderen dienen alleen te starten met therapie wanneer ouders niet meer in strijd zijn. Doordat zij zich bij therapie openstellen voor gevoelens, zijn ze extra kwetsbaar (Vermeulen, 2014). Bij een onveilige situatie moet altijd een melding gedaan worden bij Veilig Thuis (Donkers, Hokwerda, & Veldman, 2016). Tot slot kan er bij materiële hulpverlening samengewerkt worden met het Schuldhulpverlening (SHV). Bij laatstgenoemd punt hoeft dus niet doorverwezen te worden.

4.3.2. *Conflicthantering*

Het hanteren van de conflicten van ouders in de hulpverlening is in een echtscheidingssituatie vaak ingewikkeld. Het is dan ook belangrijk dat maatschappelijk werkers adequaat om kunnen gaan met conflicten tussen gescheiden ouders (Anthonijsz, Spruijt & Zwikker, e.a., 2015).

Om op een juiste manier met conflicten tussen ouders om te gaan is het allereerst van belang om te weten wat een conflict precies is en waar het vandaan komt. Een conflict is een manier van communiceren waarbij een negatieve boodschap wordt beantwoord door een nog negatievere boodschap. Doordat de boodschap anders wordt uitgepakt dan bedoeld, belanden veel ouders in een negatief communicatiepatroon (Prein, 2007). Conflicten tussen ouders ontstaan vaak door: onverwerkt zeer, een andere visie op opvoeden, persoonlijkheidsfactoren, machtsongelijkheid en de juridische afwikkeling van de scheiding (Vermeulen, 2014).

Om te voorkomen dat conflicten erger worden is het belangrijk dat hulpverleners weten hoe ze doorbroken kunnen worden. De beste manier om dat te doen is de negatieve boodschappen te coderen of te vertalen voor de ander (Vermeulen, 2014). De maatschappelijk werker dient in te spelen op een doordachte manier van communiceren om de onderlinge verstandhouding te verbeteren (Dekker, 2017). Ook moet de hulpverlener erop letten dat ze niet verward raken in de ruzies. Een valkuil is dat ze een soort scheidsrechter worden van wie de ouders willen horen wie gelijk heeft (Boele-Woelki & Burri, 2015). Echter is het heel belangrijk dat de hulpverlener niet verzeilt raakt in de ruzies. Dat lukt alleen als er niet aan waarheidsbevindingen gedaan wordt (Gerritsen, 2013). Om dat waar te maken moet de maatschappelijk werker zich bewust op de toekomst richten en niet op het verleden en dit de ouders ook laten doen. Het verleden is vaak een vertekend beeld en de waarheid zal nooit boven water komen (Vermeulen, 2014). Een focus op de toekomst lukt alleen als beide ouders de scheidingsmelding begrepen en aanvaard hebben (zie paragraaf 4.2.3), ze inzicht hebben in het splitsen van de ouder- en partnerrol en er een goed uitgewerkte partnerproblematiek is (wat weerhoudt ze nou écht om samen afspraken te maken over de kinderen?) (Craamer, 2014). Tot slot helpt het om ouders zo veel mogelijk door de ogen van het kind te laten kijken: laat ouders bijvoorbeeld een foto van het kind meenemen om constant de focus daar weer terug te krijgen (Van Lawick, 2012).

Er zijn dus verschillende interventies en handvatten die hulpverleners in kunnen zetten om effectief met conflicten tussen ouders in een moeilijk lopende scheiding om te gaan. Het is belangrijk dat de hulpverlener deze conflicthantering goed beheerst om te voorkomen dat de moeilijk lopende scheiding escaleert.

4.3.3. *Twee hulpverleners, één casus*

Binnen het maatschappelijk werk zijn de mogelijkheden van gespreksvormen groot. Ouders die in een moeilijk lopende scheiding liggen komen meestal niet samen hulp zoeken. De intake begint dus meestal met één ouder en één hulpverlener. Hoe daarna vormgegeven wordt aan de sessies staat bij veel maatschappelijke hulporganisaties niet vast (Maatschappelijk Werk en Dienstverlening, 2010). Want wanneer praten we met ouders samen en wanneer praten we met ouders apart? En krijgt elke ouder dan een eigen maatschappelijk werker of is één voldoende? Dat zijn allemaal belangrijke cruciale interventies waar doordachte beslissingen over gemaakt dienen te worden. Volgens de literatuur kan het werken met een eigen hulpverlener voor elke ouder, zowel kosten als tijd besparen (Chin-A-Fat, 2011). Dit komt doordat ouders in het één op één gesprek met de eigen hulpverlener een andere rol aannemen dan wanneer zij met de ex-partner in één ruimte zitten. Zij zullen anders praten over de situatie, wat maakt dat voor de hulpverleners (na overleg) de daadwerkelijke (onderhuidse) problematiek sneller duidelijk wordt (Chin-A-Fat & Steketee, 2001). Daarbij zullen ouders zich met een eigen hulpverlener meer gesteund voelen dan wanneer voor

hen samen één hulpverlener is. Bij laatstgenoemde situatie hebben beide ouders vaak het gevoel dat de hulpverlener tegen hen is (Hoefnagels, 2007). Echter blijkt er ook een keerzijde te zijn. Hulpverleners met ieder een eigen cliënt bij een moeilijk lopende scheiding kan hulpverleners het gevoel geven dat ze een advocaat zijn in plaats van maatschappelijk werker, omdat ze het gevoel hebben dat zij voor de 'eigen' cliënt op moeten komen. Hierdoor wordt de kans dat ze verzeild raken in de conflicten- en de meerzijdige partijdigheid verloren gaat vergroot (zie sub paragraaf 4.3.1.) (MacGillavry, 2002). Om dit te voorkomen is regelmatige reflectie en intervisie cruciaal (Hoefnagels, 2007).

De maatschappelijk werker dient dus altijd zo snel mogelijk met beide ouders samen in gesprek te gaan. Werken met ieder een eigen maatschappelijk werker is aan te raden, mits regelmatig gereflecteerd wordt en intervisie-, en/of feedback gegeven wordt.

4.3.4. Sociaal netwerk

Het is vaak onduidelijk in hoeverre het netwerk betrokken kan/mag worden bij een moeilijk lopende scheiding (Van den Bosch, 2015). Uit onderzoek blijkt dat hulp effectiever is wanneer het hele gezin wordt betrokken bij het hulpverleningsproces (Bouwkamp & Bouwkamp). Echter is dit bij de echtscheidingsproblematiek vaak ingewikkeld, omdat we te maken hebben met (minderjarige) kinderen, een gebroken gezin, nieuwe partners en/of een gezamenlijke vriendenkring (Joosten, 2016). De voor- en nadelen van het betrekken stiefouders en kinderen zullen daarom hier beschreven worden.

Na een scheiding krijgt een van de ouders vaak een nieuwe partner. Dit kan voor de ex-partner moeilijk zijn en vraagt aanpassingsvermogen en flexibiliteit van de inwonende kinderen. Het geeft daardoor een extra moeilijkheidsgraad aan de echtscheiding. Maar het is van groot belang om in het maatschappelijk werk aandacht te geven aan de relatie tussen stiefvader of stiefmoeder en het kind (Bartelink, Meuwissen, & Eigenraam, 2015). Het is daarom belangrijk om helder te krijgen welke rol de stiefouder heeft en welke rol hij/zij verwacht te hebben in het gezin. De hulpverlener dient aan de stiefouder duidelijk te maken dat er een belangrijk verschil is tussen ouderschap en partnerschap en dat je als stiefouder geen ouder bent. Het beste kan stiefouders geadviseerd worden om zich vooral de eerste tijd buiten de opvoeding te houden (Anthonijsz, Spruijt & Zwikker, e.a., 2015). Als de rol van stiefouder in het gezin duidelijk is kan voorzichtig gekeken worden naar de rol die de hij/zij in het hulpverleningsproces in kan nemen. Een stiefouder kan een luisterend oor bieden voor de partner voor frustraties, pijn en emoties (Bartelink, Meuwissen, & Eigenraam, 2015). Uit onderzoek blijkt dat een stiefouder veel kan betekenen doordat hij de situatie bekijkt vanaf iets meer afstand (Eigenraam, 2013). Ook uit onderzoek van Van Lawick (2012) in het Lorentzhuis (centrum voor systeemtherapie) blijkt dat stiefouders in een later stadium gepast ingezet kunnen worden. Uit dit onderzoek bleek het makkelijker om begrip tussen ex-partner en nieuwe partner (stiefouder) te genereren dan gedacht werd. Wanneer begrip naar elkaar vergroot wordt, leidt dat er vaak toe dat de nieuwe partner de hulpverlening steunt en hoopt op een goede uitkomst in het belang van allen. Stiefouders kunnen dus ingezet worden om de hulpverlening te bevorderen, maar dit dient met enige voorzichtigheid te gebeuren.

Kinderen worden over het algemeen bijna nooit bij bemiddeling in echtscheidingen betrokken. Dit komt waarschijnlijk doordat er in Nederland nog geen duidelijkheid is over hoe en wanneer het kind betrokken moet worden bij de hulpverlening. De overtuiging dat het niet de zaak van kinderen is wat tussen ouders gebeurt heerst nog veel. Echter gaat het wel degelijk om de kinderen en het is zelfs wettelijk verplicht om kinderen hun mening naar voren te brengen over zaken die hen betreffen (art. 12 Voor het Verdrag van de Rechten van het Kind) (Chin-A-Fat, z.d.). Uit onderzoek van Ipos Leuven blijkt dat kinderen graag betrokken, geïnformeerd en beluisterd willen worden over een scheiding, maar geen beslissingen willen maken. De ouder-kind relatie is voor hen belangrijker dan de regeling op zich (Buysse, 2011). Chin-A-Fat (2001) is dan ook van mening dat ook minderjarige kinderen betrokken moeten worden bij de hulpverlening. In het maatschappelijk werk is dit niet altijd mogelijk, maar er wordt geadviseerd om altijd een doordachte en onderbouwde overweging te maken om kinderen zo veel mogelijk te betrekken. Laat bijvoorbeeld ouders regelmatig kijken door de ogen van kinderen of praat een keer individueel met het kind (Van Lawick, 2012).

Om in het maatschappelijke werk te kunnen voorkomen dat een moeilijk lopende scheiding uitloopt in een vechtscheiding, is het dus belangrijk dat zij weten welke interventies zij in kunnen zetten. Belangrijke interventies zijn: gepast doorverwijzen, conflicthantering, de vorm van hulpverlening en het inzetten van het sociale netwerk.

§4.4. Werken met ouders

Het voorkomen van een vechtscheiding is evenwel een moeilijke taak doordat maatschappelijk werkers voor een groot deel afhankelijk zijn van de ouders en andere partijen. Als ouders tegenwerken of zich niet aan afspraken houden, voelen veel hulpverleners zich machteloos (Anthonijsz, Spruijt, e.a., 2015). Daarom is het belangrijk dat maatschappelijk werkers weten hoe zij het beste met deze weerstand om kunnen gaan. In de volgende sub paragrafen zal beschreven worden hoe maatschappelijk werkers het beste om kunnen gaan met weerstand van ouders zodat een vechtscheiding voorkomen kan worden.

4.3.1. Weerstand

Maatschappelijk werkers moeten met weerstand van ouders om kunnen gaan om een moeilijk lopende scheiding op zo'n manier te begeleiden dat een vechtscheiding voorkomen kan worden (Heyndrickx, 2005). Om dit te bewerkstelligen dient de maatschappelijk werker te weten waar de weerstand vandaan komt. De oorzaak is namelijk datgene wat aangepakt moet worden, niet de symptomen (Kinderombudsman, 2014). Weerstand komt meestal doordat ouders het niet gemakkelijk vinden om hulpverleners te vertrouwen en zich niet erkend en gehoord voelen. Maar ook doordat zij de taal niet goed beheersen, laag opgeleid zijn of een (licht) verstandelijke beperking hebben (Visser, 2016). Afhankelijk van de oorzaak moet ervoor gezorgd worden dat vertrouwen opgebouwd is, er begrijpelijk voorlichtingsmateriaal is en/of dat de interventies aansluiten bij de capaciteiten van de ouders (Anthonijsz, Spruijt & Zwikker, e.a., 2015). Verbetering en oplossingen worden meestal gevonden bij het aansluiten bij de ouders: erken ze in hun pijn, teleurstellingen en woede. Het is belangrijk om te weten dat effectief omgaan met weerstand sterk afhankelijk is van de mate waarin de hulpverlener zich in kan leven en daadwerkelijk contact weet te maken (Nascholingscentrum Maatschappelijk Werk, z.d.).

4.3.2. Meerzijdige partijdigheid

Om dit op een juiste manier te doen moet de meerzijdige partijdigheid te allen tijde bewaard blijven. Erken alle partijen in hun gevoel en emotie, leef je in ieders positie gepast in en probeer een gesprek tussen partijen op gang te brengen. Om dit gemakkelijker te maken is aan te raden met twee maatschappelijk werkers te werken (Chin-A-Fat, 2011). Daarnaast zijn duidelijke afspraken over ieders rol, de manier van communiceren en blijven praten vanuit het belang van het kind cruciaal om meerzijdig partijdig te kunnen blijven (Eigenraam, 2013). Zie bijlage 4 voor meer (interessante) informatie over het bewaren van de meerzijdige partijdigheid bij ouders in een moeilijk lopende scheiding.

§4.5. Samenvatting

In het literatuuronderzoek zijn dus verschillende bevindingen gedaan over de knelpunten die de maatschappelijk werkers ervaren bij het voorkomen van het escaleren van een moeilijk lopende scheiding en over de wijze waarop zij het beste om kunnen gaan met een moeilijk lopende scheiding om een vechtscheiding te voorkomen. Er blijken drie belangrijke knelpunten te zijn voor hulpverleners bij het werken met echtscheidingsproblematiek. Deze knelpunten zijn het uitgangspunt van wat de maatschappelijk werkers nodig hebben om een vechtscheiding te kunnen voorkomen. Door voldoende kennis over het juridische-, rationele-, ouderschaps- en veiligheidsaspect, samen met het juist inzetten van interventies m.b.t. doorverwijzen, conflicthantering, vorm van hulpverlening en het sociale netwerk en tot slot het om kunnen gaan met weerstand van ouders, zou het volgens de literatuur mogelijk moeten zijn om te voorkomen dat de moeilijk lopende scheiding een vechtscheiding wordt.

Hoofdstuk 5: Resultaten interviews

In dit hoofdstuk staan de resultaten van de interviews met de maatschappelijk werkers van Juvans beschreven. Er zijn twaalf maatschappelijk werkers geïnterviewd, waarvan vier mannelijke en acht vrouwelijke. De ene helft heeft meer- en de andere minder dan vijf jaar ervaring in het maatschappelijk werk. Er zijn van elke locatie in 's-Hertogenbosch (Noord, Oost, West en Rosmalen) drie maatschappelijk medewerkers geïnterviewd.

Aan de hand van deze resultaten kan antwoord gegeven worden op deelvraag drie en vier. De resultaten zullen per deelvraag gepresenteerd worden. Er zijn citaten van respondenten gebruikt om de beschreven resultaten kracht bij te zetten. De citaten zijn uitspraken die representatief zijn voor wat alle respondenten met diezelfde mening gezegd hebben. Elke sub paragraaf is een thema binnen de deelvraag die gestructureerd terug is gekomen bij de dataverzameling.

§. 5.1. Huidige werkwijze en knelpunten

Deze paragraaf geeft de resultaten weer van deelvraag 3: Hoe gaan de maatschappelijk werkers van Juvans op dit moment (na de training) met moeilijk lopende scheidingen om en wat zijn de knelpunten die zij hierbij ervaren?

5.1.1. Twee hulpverleners, één casus

Alle respondenten vertellen dat ze bij Juvans de mogelijkheid hebben om een echtscheidingscasus met twee maatschappelijk werkers te begeleiden. Zij gaan dan de ene week individueel in gesprek met een van de ouders en de andere week met z'n vieren. Zes respondenten geven aan dat zij dit een fijne manier van werken vinden: *'Ik heb altijd de voorkeur om zo'n gesprek met z'n tweeën te doen, dat werkt makkelijker want dan kan je je opsplitsen en die helicopterview beter behouden'*. De overige zes respondenten geven aan dat ze het niet fijn vinden doordat ze dan het gevoel krijgen dat ze een kant moeten verdedigen. *'Eigenlijk is het als je het alleen doet makkelijker, want anders sta je echt aan de kant van iemand en zo voelt dat ook voor de andere partij. Dan word je een soort advocaat eigenlijk'*.

5.1.2. Waarheidsbevinding

Zeven van de twaalf respondenten vertellen dat zij buiten de ouderlijke conflicten blijven en niet in de strijd mee gaan door duidelijk aan te geven dat zij niet aan waarheidsbevindingen doen. *'Ze hebben ieder hun eigen kant van het verhaal en ze moeten bij zichzelf nagaan of het waar is of niet, ik ga daar geen uitspraken over doen en maak dat ook duidelijk naar de ouders'*. *'Ik geef aan: ik begeleid het, maar ik ben geen onderdeel van jullie strijd, ik ben neutraal'*. Deze zeven respondenten geven aan dat het werkt door dit duidelijk te benoemen, omdat ouders dan door hebben dat het geen zin heeft om de maatschappelijk werker in het gesprek te betrekken. Eén respondent vertelt juist wel aan waarheidsbevinding te doen. Deze respondent zegt dat het nodig is om soms een kant te kiezen om tot duidelijke afspraken te komen. *'Ik zag dat het niks met de man te maken had, maar met de vrouw. Dit heb ik ook aan haar vertelt en zij was natuurlijk boos. Maar hierdoor hebben we wel de noodzakelijke afspraken kunnen maken'*. Deze respondent geeft aan zich zo soms te moeten mengen in ouderlijke conflicten. De overige vier respondenten zeggen dat zij buiten de ouderlijke conflicten blijven door een helicopterview te houden en hebben niet over waarheidsbevindingen gesproken. *'Het helpt om een helicopterview te houden, ik kijk niet echt naar de inhoud wat ze zeggen maar wat gebeurd er nou echt? Maar soms word je er wel in meegezogen ja'*. De respondenten vertellen dat het niet altijd lukt om buiten de ouderlijke conflicten te blijven en dat het ook moeilijk is om niet aan waarheidsbevindingen te doen.

5.1.3. Belang van het kind

Zeven van de twaalf respondenten geven aan dat zij het belang van het kind zo veel mogelijk blijven benoemen in de gesprekken. Zij vertellen dat ouders vaak pas zien wat hun gedrag met het kind doet als het benoemd wordt. *'Je vertelt aan ouders dat het niet de bedoeling kan zijn dat het kind er zo veel last van heeft'*. *'Mensen zijn toch wel gevoelig voor hoe het met hun kind gaat, dus het is een goede insteek'*. De overige vijf respondenten vertellen over het belang van het kind dat zij snel een melding zullen maken als zij zien dat het kind eronder lijdt. *'Maar als er kinderen bij zijn en er wordt zo erg gesard dan maak ik gelijk een melding'*. Wanneer gevraagd wordt of stiefouders ook betrokken worden bij de hulpverlening, geven twee respondenten aan dit soms wel te doen. *'Nieuwe partners kunnen zonder alle emotie naar de situatie kijken, daarom kan het een meerwaarde zijn om ze te betrekken'*. De overige respondenten vertellen dat zij stiefouders er

nooit bij betrekken: *'Het is iets tussen de ouders waar de nieuwe partners buiten moeten blijven'*. Alle twaalf de respondenten geven aan de kinderen niet bij de hulpverlening te betrekken, om hen niet tussen de strijd te laten zitten.

5.1.4. Doorverwijzen

Vier van de twaalf respondenten geven aan dat zij regelmatig doorverwijzen, omdat ze denken zelf weinig met de moeilijk lopende scheiding te kunnen. *'Ik merk dat ik wel regelmatig dingen overdraag, je zoekt toch ook wel naar manieren buiten Juvans'*. De overige respondenten geven aan dit voornamelijk te doen wanneer er een onveilige situatie is voor de kinderen. *'Stel ik krijg signalen dat het kind er onder lijdt dan maak ik direct een melding'*.

5.1.5. Elke casus is anders

Zes respondenten hebben bij het interview duidelijk gemaakt dat zij geen eenduidig antwoord kunnen geven op de vraag hoe zij om gaan met een moeilijk lopende scheiding. Zij vertellen dat zij bij elke casus weer afwegen wat nodig is en geen enkele casus hetzelfde is. Het hangt dus heel erg af van de cliënten hoe zij te werk gaan. *'Het is afhankelijk van veel verschillende factoren. Ik kijk echt heel erg per casus'*.

5.1.6. Ouders werken niet mee

Het belangrijkste knelpunt die elke respondent genoemd heeft is wanneer ouders niet meewerken. Vijf respondenten geven aan dat het het lastigst is wanneer een van de twee ouders geen hulp wil of zegt wel hulp te willen maar zich vervolgens niet aan de afspraken houdt. *'Als de een zegt dat hij niet mee wil werken dan kan ik wel met mijn cliënt verder, maar dan kunnen we geen vechtscheiding voorkomen'*. – *'Het is frustrerend als je er alles aan doet om het recht te zetten, maar een van de twee toch zijn eigen plannetje maakt'*. De overige zeven respondenten geven aan dat ouders vaak niet mee(kunnen)werken, omdat zij geen inzicht hebben in het eigen aandeel. Deze respondenten denken dat dit vaak ook door persoonlijkheidsproblematiek komt. *'Wat ik merk is dat ouders vaak ook geen inzicht hebben, ze zien het eigen aandeel dan totaal niet. Dan kom ik er echt niet doorheen dat ze moeten stoppen'*. – *'Het is vaak ook onmacht door een diagnose, persoonlijkheidsproblematiek kom je vaak tegen en is vaak onderdeel van aan vechtscheiding'*. Maar volgens anderen komt het juist doordat ouders nog te veel emoties hebben. *'Bij sommige mensen zit er nog zo veel emotie dat ze daar gewoon niet bij komen'*.

Buiten de knelpunten dat één van de twee ouders geen hulp wil, zich niet aan afspraken houden en geen inzicht hebben in het eigen aandeel al dan niet door persoonlijkheidsproblematiek of emotie, vinden de respondenten het ook moeilijk dat er veel tegengestelde belangen zijn. Negen respondenten geven aan regelmatig last te hebben van de tegengestelde belangen tussen ouders. *'Ze willen beide wat anders en staan lijnrecht tegenover elkaar. Ik probeer om ze vanuit andere perspectieven naar hetzelfde stuk te laten kijken, maar vaak lukt dat niet.'* – *'Deze tegengestelde belangen maakt de communicatie heel moeilijk'*.

Ook spreken zes respondenten over het belang van de eerste gesprekken. Zij geven aan dat als je al een gesprek met één ouder hebt gehad, het bijna onmogelijk is om het vertrouwen te winnen van de tweede ouder die er later bij betrokken wordt. *'De ene ouder heeft al wantrouwen richting jou omdat je de andere al gesproken hebt'*. – *'Daarom is het zo belangrijk hoe je binnen komt bij een gezin'*. Deze respondenten leggen uit dat het moeilijk is als een ouder je niet vertrouwt, omdat vertrouwen van beide kanten naar de maatschappelijk werker toe van groot belang is voor een goed lopend hulpverleningsproces.

5.1.7. Meerzijdige partijdigheid

'Het complexe met deze problematiek is om objectief te blijven'. Dit is een uitspraak die bij elk interview duidelijk naar voren is gekomen. De respondenten geven aan dat zij het heel moeilijk vinden om de meerzijdige partijdigheid te bewaren. Zij geven aan dat ouders vaak een mening proberen te ontlokken en proberen de maatschappelijk werker aan hen kant te krijgen. Elf respondenten geven aan dat het hierdoor moeilijk is om neutraal en objectief te blijven. *'Objectief blijven is het moeilijkst, want je moet enerzijds sturen en teruggeven wat je ziet, maar aan de andere kant ook de objectiviteit bewaren'*. – *'Wat ik persoonlijk heel lastig vind is om beiden evenveel aandacht te geven en even goed te horen, dat is heel hard werken'*. De twaalfde respondent geeft aan het juist moeilijk te vinden dat je geen kant mag kiezen. *'Dat is ook zo'n norm, iets wat we met zijn allen bedacht hebben. Een kant kiezen is taboe, dat mag niet, maar ik doe daar niet aan mee'*.

§. 5.2. Benodigheden

Deelvraag 4: Wat hebben de maatschappelijk werkers van Juvans volgens henzelf nodig om te voorkomen dat een moeilijk lopende scheiding uitloopt in een vechtscheiding?

5.2.1. Scholing

Tien van de twaalf respondenten vertellen dat zij het nodig vinden om op een bepaalde manier meer scholing te krijgen over de echtscheidingsproblematiek. Deze groep is verdeeld over twee verschillende vlakken van scholing. Vijf respondenten geven aan dat zij vooral meer theorie willen krijgen over de problematiek en dat dit ook herhaald moet worden. *'Ik denk dat er sowieso meer kennis moet zijn over hoe scheidingen verlopen, ik denk dat ik nog wel verdieping mis'.* – *'Het zou fijn zijn om specifieke theorie die we bij de training gehad hebben te krijgen'.* Zes respondenten (één geeft aan dat beide nodig is) denken vooral scholing nodig te hebben op het praktijkgedeelte. *'Ik zou wel meer gesprekstechnieken willen leren. Vooral over aandachtsverdeling, rolverdeling en hoe we als collega's kunnen samenwerken. De kennis zelf heb ik denk ik wel'.* Zeven respondenten hebben in het interview duidelijk gemaakt dat zij wel genoeg kennis denken te hebben.

5.2.2. Consequenties

Zes respondenten denken dat het gemakkelijker zou zijn om een vechtscheiding te voorkomen wanneer zij de ouders consequenties kunnen geven op het moment dat zij zich niet aan afspraken houden. De ideeën van consequenties verschillen tussen een melding doen bij Veilig Thuis, doorverwijzen, een geldboete en al binnen komen via een neutrale melder (bijvoorbeeld politie of advocaat). Dit zodat ze hierop terug kunnen vallen wanneer ouders niet meewerken. *'Het zou gemakkelijker zijn als ik kon zeggen: ouders als jullie je hier niet aan houden dan zijn dit de consequenties'.* – *'Als ik nou eens kon zeggen dat als ze het niet doen dat ze dan de vrijwilligheid aan de kant zetten, dan zou dat veel effectiever werken'.*

5.2.3. Communicatie verbeteren

Zes respondenten spreken over het belang van het verbeteren van de communicatie. Zij zeggen allen dat wanneer zij de communicatie tussen ouders in een moeilijk lopende scheiding kunnen verbeteren dat een vechtscheiding dan vaak voorkomen kan worden. *'Als je de communicatie kan verbeteren dan zou dat kunnen voorkomen dat het een vechtscheiding wordt'.* – *'Ik vind het een hele mooie als je als hulpverlener er voor kan zorgen dat ouders inzicht krijgen in de manier van communiceren onderling'.*

5.2.4. Eerder signaleren

Vijf van de twaalf respondenten hebben aangegeven dat het nodig is dat eerder gesignaleerd wordt door hulpverlening dat er een moeilijk lopende scheiding speelt. Want er komen te veel cliënten binnen die al in een vechtscheiding zitten en daar kunnen ze in het maatschappelijk werk niet veel meer mee, zo zeggen de respondenten. *'Bij de vindplaatsen moeten ze al aangeven dat Juvans bestaat en wat ze bij ons kunnen halen... Mensen weten dat niet genoeg'.* – *'Het zou helpen als mensen zich eerder melden, dan is het nog mogelijk om te zorgen dat het niet escaleert'.*

5.2.5. Hulp van experts

Eén respondent heeft verteld dat er een maatschappelijk werker is (Jennie van MEE) die veel ervaring en kennis heeft met vechtscheidingen. Deze respondent vertelde dat er altijd advies aan haar gevraagd kan worden met betrekking tot deze problematiek, maar ook dat zij een casus over kan nemen als een maatschappelijk werker denkt dat het te complex is. Zo vertelde deze respondent: *'Ik weet niet of andere maatschappelijk werkers hier iets van weten, maar ze heeft ooit een keer gezegd bij het buurtteam bij een bespreking dat zij dat wel wil doen'.* Geen enkele andere respondent heeft over deze mogelijkheid gesproken.

Hoofdstuk 6: Conclusie

Echtscheidingsproblematiek is ingewikkeld voor veel hulpverleners, zo ook voor de maatschappelijk werkers van Juvans. Zij hebben onder andere de belangrijke taak om ouders die in een moeilijk lopende scheiding zitten te adviseren, begeleiden, hulpverlening en bemiddeling te bieden op psychosociaal en materieel gebied. Dit is een goede manier om te voorkomen dat de echtscheiding uitloopt in een vechtscheiding. Dat is echter een moeilijke en veeleisende taak. Daarom is onderzocht wat de maatschappelijk werkers van Juvans nodig hebben om toch te kunnen zorgen dat die moeilijk lopende scheiding niet uitloopt in een vechtscheiding. De conclusies van het onderzoek zijn in dit hoofdstuk beschreven. Er is per deelvraag een (deel)conclusie beschreven. In de laatste paragraaf (6.5.) staat de uiteindelijke conclusie van de hoofdvraag: *'Wat hebben de maatschappelijk werkers van Juvans nodig om een moeilijk lopende scheiding die al in beeld is op zo'n manier te begeleiden dat een vechtscheiding voorkomen kan worden?'*

§ 6.1. Deelvraag 1

'Wat zijn de knelpunten die de maatschappelijk werkers volgens de literatuur ervaren bij het voorkomen van het escaleren van een moeilijk lopende scheiding?'

Uit het literatuuronderzoek is gebleken dat hulpverleners over het algemeen tegen drie knelpunten aanlopen bij het werken met echtscheidingsproblematiek. Deze knelpunten zijn volgens Anthonijsz, Spruijt & Zwicker, e.a. (2015):

1. Hulpverleners hebben te weinig kennis over juridische-, rationele-, ouderschaps-, en veiligheidsaspecten van een echtscheiding (Algemeen Maatschappelijk Werk, 2010).
2. Hulpverleners weten niet goed welke interventies zij moeten of kunnen inzetten bij een echtscheiding om een vechtscheiding te voorkomen. Dit knelpunt blijkt voornamelijk te liggen bij interventies op het gebied van conflicthantering (waaronder waarheidsbevindingen en buiten de ouderlijke conflicten blijven), wel- of niet doorverwijzen en de vorm van hulpverlening.
3. Hulpverleners zijn afhankelijk van ouders en andere partijen. Als ouders niet mee willen werken, zich niet aan afspraken houden of weerstand bieden voelen veel hulpverleners zich machteloos (Anthonijsz, Spruijt & Zwicker, e.a., 2015). De meerzijdige partijdigheid bewaren blijkt hierbij lastig.

Uit bovenstaande punten kan geconcludeerd worden dat de grootste knelpunten voor de maatschappelijk werkers volgens de literatuur zijn dat er te weinig kennis over de echtscheidingsproblematiek is, er te weinig gepaste interventies ingezet worden en dat ze erg afhankelijk zijn van ouders.

§ 6.2. Deelvraag 2

'Op welke wijze moeten maatschappelijk werkers volgens de literatuur omgaan met een moeilijk lopende scheiding zodat een vechtscheiding voorkomen kan worden?'

Uit het literatuuronderzoek is gebleken dat maatschappelijk werkers kunnen voorkomen dat een moeilijk lopende scheiding een vechtscheiding wordt wanneer zij op een juiste manier met de knelpunten om kunnen gaan. Zij moeten dus voldoende kennis hebben, weten welke interventies zij in moeten zetten en weten hoe ze met weerstand van ouders om kunnen gaan (Algemeen Maatschappelijk Werk, 2010). In de literatuur zijn meerdere handvatten, hulpmiddelen en theoretische kennis gevonden die kunnen helpen bij het omgaan met de gevonden knelpunten en dus bijdragen aan het voorkomen van een vechtscheiding. Voor een heldere omschrijving van al deze punten zie de resultaten van het theoretische kader (paragraaf 4.2 t/m 4.4).

§ 6.3. Deelvraag 3

'Hoe gaan de maatschappelijk werkers van Juvans op dit moment (na de training) met moeilijk lopende scheidingen om en wat zijn de knelpunten die zij hierbij ervaren?'

Uit de interviews met de maatschappelijk werkers is gebleken dat er niet één manier te beschrijven is waarop met moeilijk lopende scheidingen omgegaan wordt bij Juvans. De meest standaard werkwijze lijkt dat een echtscheidingscasus met twee maatschappelijk werkers opgepakt wordt. Elke ouder krijgt dan dus een 'eigen' maatschappelijk werker. Uit de interviews is duidelijk geworden dat dit een standaard manier van werken is binnen Juvans, maar dat het niet altijd

gedaan wordt. De keuze hiervoor hangt sterk af van de casus en de voorkeur van de maatschappelijk werker. Ook hebben alle respondenten, op één na, gezegd dat zij de kinderen nooit bij de hulpverlening betrekken en proberen niet aan waarheidsbevindingen te doen om zo buiten de ouderlijke conflicten te blijven.

Een aantal maatschappelijk werkers verwijst regelmatig door, omdat zij vinden dat ze in het maatschappelijke werk weinig kunnen betekenen voor ouders in een moeilijk lopende scheiding. De anderen verwijzen alleen door in onveilige situaties. Daarnaast betrekken een paar maatschappelijk werkers de stiefouders soms bij de hulpverlening, de anderen doen dit helemaal niet. Ook kan de helft van de maatschappelijk werkers niet vertellen wat de precieze werkwijze is bij een moeilijk lopende scheiding, omdat dat te veel verschilt per casus. Uit al deze verschillen kan geconcludeerd worden dat elke maatschappelijk werker bij Juvans anders met een moeilijk lopende scheiding omgaat. Er is dus geen eenduidige aanpak te vinden binnen Juvans met betrekking tot een moeilijk lopende scheiding.

Opvallend is dat één respondent heeft aangegeven dat er een maatschappelijk werker is (Jennie van MEE) die gespecialiseerd is in vechtscheidingen. Deze respondent vertelde dat zij altijd advies kan geven over vragen met betrekking tot deze problematiek en/of een casus over kan nemen als een maatschappelijk werker denkt het niet aan te kunnen. Echter leek geen enkele andere respondent hier weet van te hebben. Er is dus kennelijk beperkt zicht op de mogelijkheden binnen Juvans.

Uit de interviews met de maatschappelijk werkers komen twee duidelijke knelpunten naar voren van het voorkomen van het escaleren van een moeilijk lopende scheiding:

1. Alle respondenten vinden het grootste knelpunt dat ouders niet altijd meewerken. Met 'niet meewerken' wordt bedoeld dat één van de twee ouders geen hulp wil, zich niet aan afspraken houdt, geen inzicht heeft in het eigen aandeel (vaak door persoonlijkheidsproblematiek) en/of dat er te veel tegengestelde belangen zijn. Daarbij geven zij ook aan dat het niet handig is als je één ouder eerst apart spreekt, omdat het daarna heel lastig is om van de andere ouder vertrouwen te winnen. Terwijl vertrouwen juist cruciaal is voor een goed hulpverleningsproces.
2. De maatschappelijk werkers van Juvans vinden het moeilijk om de meerzijdige partijdigheid te bewaren bij een moeilijk lopende scheiding. Dit blijkt te komen doordat ouders een mening proberen te ontlokken bij de maatschappelijk werker of proberen de maatschappelijk werken aan hen kant te krijgen.

Geconcludeerd kan worden dat de maatschappelijk werkers van Juvans geen eenduidige werkwijze hanteren bij een moeilijk lopende scheiding. De interventies die gedaan worden zijn per maatschappelijk werker en per casus verschillend. Daarbij lijkt er beperkt zicht in de mogelijkheden binnen Juvans. De grootste knelpunten die zij ervaren bij het omgaan met een moeilijk lopende scheiding zijn het niet meewerken van ouders en de meerzijdige partijdigheid bewaren. Er kan voorzichtig gesteld worden dat het ontbreken van een eenduidige aanpak en het beperkte zicht op de mogelijkheden invloed heeft op de mate van het ervaren van de knelpunten. Echter is het ook mogelijk dat de moeilijkheid van de knelpunten juist leidt tot verschillende werkwijzen en beperkt zicht op de mogelijkheden binnen de organisatie omdat iedereen anders met de knelpunten om gaat. Er lijkt dus een causaal verband te zijn (Schermer, 2013).

§ 6.4. Deelvraag 4

'Wat hebben de maatschappelijk werkers van Juvans volgens henzelf nodig om te voorkomen dat een moeilijk lopende scheiding uitloopt in een vechtscheiding?'

Uit de resultaten van de interviews zijn vier benodigdheden voor het voorkomen dat een moeilijk lopende scheiding uitloopt in een vechtscheiding voor de maatschappelijk werkers helder geworden:

1. De maatschappelijk werkers hebben aangegeven dat zij baat zullen hebben bij scholing. Er wordt gesproken over zowel theoretische kennis als praktijk oefeningen. Ze willen vooral meer verdieping in het verloop van scheidingen en over de theorie die ze bij de training van Anouk Moors (ervaren trainer/bemiddelaar via-bemiddeling) hebben gehad (zie probleemanalyse sub paragraaf 2.2.4) Praktijkoefeningen over gesprekstechnieken, aandacht verdeling, rolverdeling en samenwerking met collega's worden ook aangekaart als benodigdheden.

2. De helft van de maatschappelijk werkers geven aan dat zij een vechtscheiding gemakkelijker zouden kunnen voorkomen als ze consequenties kunnen geven op het moment dat ouders zich niet aan afspraken houden.
3. Veel maatschappelijk werkers denken dat als zij de communicatie tussen ouders kunnen verbeteren, dat een vechtscheiding voorkomen kan worden.
4. Een kleine minderheid van de maatschappelijk werkers zegt dat het alleen mogelijk is om een vechtscheiding te voorkomen wanneer eerder gesignaleerd wordt dat er echtscheidingsproblematiek speelt. Er wordt hierbij verteld dat veel mensen helemaal niet weten dat zij bij Juvans terecht kunnen in zo een situatie en daardoor pas in beeld komen als het al een vechtscheiding is.

Veel maatschappelijk werkers hebben een tegenstrijdig antwoord gegeven betreft de kennis over het werken met echtscheidingsproblematiek. Regelmatig heeft de onderzoekster gehoord dat een uitspraak werd gedaan over dat zij wel genoeg kennis hebben. Echter zeggen diezelfde respondenten dat zij baat zullen hebben bij meer theoretische kennis. Een mogelijke verklaring voor deze tegengestelde uitspraak is dat veel maatschappelijk werkers het moeilijk vinden om toe te geven dat zij weinig kennis hebben van (een deel) van hun vak. Deze verklaring wordt gegeven naar aanleiding van het artikel van Heldens & Reysoo (2005). Hierin wordt beschreven hoe en waarom respondenten sociaal wenselijke antwoorden geven bij interviews.

Er kan geconcludeerd worden dat de maatschappelijk werkers beter denken met moeilijk lopende scheidingen om te kunnen gaan wanneer er zowel interne als externe factoren veranderd worden. Er blijkt een collectieve behoefte aan deze punten, omdat meerdere maatschappelijk werkers deze punten benoemd hebben.

§ 6.5. Eindconclusie

'Wat hebben de maatschappelijk werkers van Juvans nodig om een moeilijk lopende scheiding die al in beeld is op zo'n manier te begeleiden dat een vechtscheiding voorkomen kan worden?'

Uit de literatuur is gebleken dat verschillende handvatten en interventies bij kunnen dragen aan het voorkomen van een vechtscheiding. Een aantal interventies lijken maatschappelijk werkers al toe te passen, zoals het gebruik maken van viergesprekken, niet aan waarheidsbevindingen doen en het hanteren van conflicten. Echter lijkt er geen duidelijkheid over wanneer doorverwezen moet worden. Ook geven zij aan dat het moeilijk blijft om de meerzijdige partijdigheid te bewaren, dat het belang van het kind soms uit het oog verloren wordt en er onduidelijkheid bestaat over het al dan niet betrekken van het netwerk. Er zijn dus meerdere handvatten en interventies die de maatschappelijk werkers nodig zouden hebben om een vechtscheiding te voorkomen.

Geconcludeerd kan worden dat de maatschappelijk werkers vier verschillende punten nodig hebben om te voorkomen dat een moeilijk lopende scheiding uitloopt in een vechtscheiding.

(1 Uit de resultaten is gebleken dat theoretische kennis over de echtscheidingsproblematiek van cruciaal belang is om ouders een moeilijk lopende scheiding gepaste hulpverlening te kunnen bieden. Het gaat hier over juridische- en rationele kennis van een echtscheiding, kennis over de fasen die ouders doorlopen en de veiligheidsaspecten bij een moeilijk lopende scheiding.

(2 Het blijkt nodig te zijn om de maatschappelijk werkers duidelijkheid te bieden over welke interventies werken en hoe deze interventies ingezet kunnen worden bij een moeilijk lopende scheiding om een vechtscheiding te voorkomen. Er is meer duidelijkheid nodig over wanneer ze door moeten verwijzen naar specialistische hulp, hoe ze om kunnen gaan met conflicten tussen ouders (waaronder waarheidsbevindingen en buiten de conflicten blijven), welke vorm van hulpverlening het beste werkt en hoe en wanneer het sociale netwerk ingezet dient te worden. Zo zal er een eenduidigere aanpak komen binnen Juvans.

(3 Het is duidelijk geworden dat de maatschappelijk werkers handvatten nodig hebben bij het omgaan met weerstand van ouders in een moeilijk lopende scheiding. Ook hebben zij handvatten nodig bij het bewaren van de meerzijdige partijdigheid in deze situaties. De volgende handvatten blijken vooral nuttig te zijn: gesprekstechnieken oefenen (waarbij o.a. wordt geoefend met het bevorderen van communicatie tussen ouders), rollensellen spelen, het kunnen geven van consequenties aan ouders (bijvoorbeeld als niet aan afspraken gehouden wordt) en intervisie met collega's.

(4 Tot slot blijkt vroegtijdig signaleren van cruciaal belang om een vechtscheiding te kunnen voorkomen. Om dat bij Juvans te bewerkstelligen, zou de organisatie moeten zorgen voor meer naamsbekendheid en vroegtijdige signalering op vindplaatsen als school of werk.

Hoofdstuk 7: Discussie

In dit hoofdstuk wordt de discussie beschreven. In de eerste paragraaf wordt onder andere duidelijk welke vragen het onderzoek heeft opgeroepen bij de onderzoekster. Daarna wordt beschreven wat de uitkomsten zeggen over het onderzoek: zijn ze wel betrouwbaar, valide en bruikbaar? En wat zal in het vervolg anders aangepakt moeten worden?

§ 7.1. Bespreking van de conclusie

In de conclusie is duidelijk geworden dat de maatschappelijk werkers van Juvans een aantal relevante, bruikbare interventies en handvatten missen om een vechtscheiding te voorkomen volgens de literatuur. Echter roepen deze resultaten de vraag op welke interventies wel ingezet worden en op welk moment dit gebeurt. Om hier beter zicht op te krijgen zou hier nog een verdiepend onderzoek over gedaan moeten worden. Hetzelfde geldt voor de kennis die de maatschappelijk werkers op dit moment hebben over hulpverleners bij echtscheidingsproblematiek. Het is namelijk opvallend dat veel maatschappelijk werkers vertellen dat zij denken wel genoeg kennis te hebben, maar aan de andere kant ook zeggen dat zij wel baat zullen hebben bij meer theoretische kennis. In dit onderzoek is niet helemaal duidelijk geworden welke kennis de maatschappelijk werkers precies hebben over de echtscheidingsproblematiek. Daarbij lijken trainingen en intervisiegesprekken belangrijk om de maatschappelijk werkers te helpen bij het omgaan met deze problematiek. Echter roepen deze resultaten de vraag op of ze wel haalbaar zijn en hoe het gepast ingezet kan worden binnen Juvans, omdat de werkdruk van de maatschappelijk werkers steeds hoger wordt. Tot slot blijkt uit de conclusies geen eenduidige werkwijze. De vraag die dat bij de onderzoekster oproept is welke negatieve of positieve effecten dit heeft op de hulpverlening bij echtscheidingen.

§ 7.2. Betrouwbaarheid

Tijdens het gehele onderzoek is zo veel mogelijk rekening gehouden met verschillende aspecten die de betrouwbaarheid van de uitkomsten vergroten. Om antwoord te kunnen geven op de vraag wat maatschappelijk werkers van Juvans nodig hebben om een vechtscheiding te voorkomen, zijn interviews met hen afgenomen en is literatuuronderzoek gedaan. De betrouwbaarheid van de uitkomsten van de interviews wordt vergroot doordat de interviews anoniem en één op één gehouden zijn (er waren dus geen invloeden van buitenaf die de respondenten beïnvloedde in hun antwoorden), doordat de onderzoekster geen bekende was van de respondenten (hierdoor is een objectieve houding mogelijk), er zo veel mogelijk open vragen zijn gesteld (hierdoor werden de respondenten niet in een richting gestuurd) en doordat er een bewuste steekproef is getrokken van de populatie. Daarbij zijn de interviews volledig opgenomen en getranscribeerd om zo objectief mogelijk te coderen en zodat controle achteraf mogelijk is (Verhoeven, 2011). Er is dus veel aan gedaan om zo een betrouwbaar mogelijk onderzoek neer te zetten. Echter moeten er wel een aantal kanttekeningen geplaatst worden. Alle interviews zijn door dezelfde onderzoekster afgenomen en de interviews zijn niet herhaald. Het is dus niet duidelijk of op een ander tijdstip met een andere onderzoeker dezelfde resultaten behaald zullen worden. Echter is dat wel aannemelijk, omdat er systematisch gewerkt is. Tot slot is de betrouwbaarheid van dit onderzoek verminderd, doordat het literatuuronderzoek niet alleen gericht is op het maatschappelijk werk, maar ook op andere hulpverleningsvormen zoals jeugdzorg, mediation of andere scheidingsbemiddeling. Deze keuze is gemaakt, omdat specifieke literatuur over het maatschappelijk werk in combinatie met de echtscheidingsproblematiek schaars is. Toch is het wel aannemelijk dat wat voor hulpverleners in andere settingen geldt, ook voor de maatschappelijk werkers van Juvans geldt.

§ 7.3. Interne validiteit

Om te zorgen dat er gemeten is wat de onderzoekster wilde weten is voorafgaand aan de analyses geoperationaliseerd. De gebruikte begrippen zijn dus afgebakend door te beschrijven wat precies met de verschillende topics bedoeld wordt. Dit is gedaan met behulp van het schema van Donk & Van Lanen (2011) voor het maken van een instrument, waarbij door het onderscheiden van thema's en sub thema's de vragen tot stand zijn gekomen. Om te zorgen dat de onderzoekster in de interviews hetzelfde bedoelde als de respondenten, is van te voren besproken wat met welke begrippen bedoeld wordt (zie bijlage 2). Hierdoor wordt de begripsvaliditeit gewaarborgd (Verhoeven, 2011). Ook is gebruik gemaakt van methodische triangulatie. Volgens Baarda en Bakker (2013) noem je het methodische triangulatie wanneer meerdere dataverzamelingsmethoden voor één onderzoek worden gebruikt en wordt de validiteit erdoor vergroot. Door het gebruik van literatuuronderzoek samen met interviews, is het onderzoek dus meer valide. Daarbij is voor het literatuuronderzoek gebruik gemaakt van verschillende secundaire

literatuur om uitspraken te kunnen doen. Daarnaast is er gecodeerd volgens de gefundeerde theoriebenadering. Er is eerst geordend in informatie-eenheden: door middel van het onderverdelen van uitspraken in deelvragen. Vervolgens is gekeken wat bij elkaar hoort en tot slot naar wat relevant was voor de resultaten. Dit heeft ertoe geleid dat sommige (misschien wel) relevante, maar niet vaak terugkomende uitspraken weg gelaten zijn in de resultaten. Ook is er geen proefinterview gedaan. Deze keuze is gemaakt omdat het niet gemakkelijk was om respondenten te werven en het niet mogelijk was om een proefinterview af te nemen met iemand anders dan een maatschappelijk werker van Juvans (zij zouden geen antwoorden weten op de vragen). Daarbij zou het zonde zijn om de verkregen informatie van het eerste interview niet mee te nemen in de resultaten. Daarom is na het eerste interview een kleine aanpassing gedaan in de topiclijst: het topic 'signaleren' is eruit gehaald omdat duidelijk werd dat er in de praktijk altijd wel gesignaleerd wordt dat er een moeilijk lopende scheiding speelt. Echter zijn de antwoorden van het eerste interview wel meegenomen in de resultaten, omdat ook daar relevante informatie uit is gekomen. Doordat data is verzameld doormiddel van halfgestructureerde interviews waren de antwoorden van de respondenten ook erg uiteenlopend. Deze methode is gebruikt om zo veel mogelijk relevante informatie te verzamelen en diepgang te creëren. Het interview is dus gehouden aan de hand van de antwoorden van de respondenten. Alleen wanneer een respondent een bepaald aspect niet noemt, wil dat niet zeggen dat hij/zij het er niet mee eens is. Het kan dat hij/zij er simpelweg niet aan gedacht heeft of er niet op kwam. Tot slot is de validiteit verminderd doordat veel vragen gericht zijn op kennis en kunde van de maatschappelijk werkers. Uit de interviews lijkt het of kennisbevordering het enige is wat de maatschappelijk werkers in hun macht hebben om te voorkomen dat een moeilijk lopende scheiding uit loopt in een vechtscheiding. Om dit te voorkomen had er van tevoren informatie gezocht kunnen worden over andere mogelijkheden dan kennisbevordering (trainingen, rollenspellen, cursussen, etc.).

§ 7.4. Bruikbaarheid

Omdat dit onderzoek uitgevoerd is voor de praktijk van het sociale werk, is het belangrijk dat de resultaten ook daadwerkelijk bruikbaar zijn (Heerink, 2009). Interessant is dat veel respondenten bij het interview hebben gezegd dat ze het heel goed vinden dat er onderzoek gedaan wordt naar vechtscheidingen, omdat het een groeiende problematiek is binnen Juvans waar echt iets mee gedaan moet worden. Het geldt dan ook niet alleen voor Juvans, maar in heel Nederland en zelfs een groot deel van de westerse samenleving zijn de problemen met betrekking tot vechtscheidingen groot. De resultaten van dit onderzoek zijn binnen Juvans te gebruiken om de maatschappelijk werkers het werken met echtscheidingsproblematiek gemakkelijker te maken. De uitkomsten geven mogelijkheden om ervoor te zorgen dat binnen Juvans meer eenduidigheid komt over het werken met deze problematiek en meer kennis over wat wel en niet werkt. Het is de vraag of de uitkomsten ook daadwerkelijk zullen bijdragen aan het voorkomen van een vechtscheiding. Dit komt omdat het voorkomen van een vechtscheiding niet alleen afhangt van de kennis en kunde van de maatschappelijk werkers, maar van nog veel meer factoren zoals overheidsbeslissingen, vroege signalering en de ouders zelf. Om te kunnen onderzoeken of na het opvolgen van de aanbevelingen (zie hoofdstuk 7) minder vechtscheidingen zijn, zou de beginsituatie onderzocht moeten worden. Echter is dit niet gebeurd, waardoor niet met zekerheid gezegd kan worden dat het onderzoek bruikbaar is bij het voorkomen dat een moeilijk lopende scheiding escaleert. Wel is met zekerheid te zeggen dat Juvans de resultaten kan gebruiken om de maatschappelijk werkers te helpen bij de hulpverlening bij echtscheidingen. Daarbij heeft het onderzoek meerdere vragen opgeroepen voor vervolgonderzoek. Zo kan naar aanleiding van de resultaten van dit onderzoek bijvoorbeeld gekeken worden naar of de werkwijze van de maatschappelijk werkers aansluit bij de eis die Juvans stelt.

Tot slot is het ook aannemelijk dat dit onderzoek gebruikt kan worden voor Juvans buiten 's-Hertogenbosch en zelfs bij alle andere maatschappelijke instellingen. Het is namelijk aannemelijk dat maatschappelijk werkers in andere organisaties tegen dezelfde problemen aanlopen als de maatschappelijk werkers van Juvans. Als meerdere maatschappelijke organisaties de resultaten van dit onderzoek gebruiken, zal steeds meer duidelijkheid komen over wat wel werkt en wat niet bij het omgaan met moeilijk lopende scheidingen. Ook is een deel van de probleemanalyse van dit onderzoek te gebruiken bij nieuw onderzoek. Zo is hier duidelijk geworden dat als we het aantal vechtscheidingen in Nederland willen verlagen, dat niet alleen op micro-, maar ook op meso- en zelfs macroniveau gekeken moet worden naar oplossingen.

Hoofdstuk 8: Aanbevelingen

In dit hoofdstuk staan de aanbevelingen voor Juvans 's-Hertogenbosch beschreven. Deze aanbevelingen zijn logisch voort gekomen uit de conclusies en de discussie van dit onderzoek. In de eerste paragraaf zijn aanbevelingen om de maatschappelijk werkers van Juvans handvatten te geven voor het voorkomen dat een moeilijk lopende scheiding uitloopt in een vechtscheiding, beschreven. In de tweede paragraaf worden aanbevelingen gegeven voor vervolgonderzoek.

§8.1. Aanbevelingen voor de organisatie

- ❖ In de conclusie staat beschreven dat kennis over echtscheidingsproblematiek van cruciaal belang is om ouders een moeilijk lopende scheiding gepaste hulpverlening te kunnen bieden. De eerste aanbeveling is dan ook om de maatschappelijk werkers meer theoretische kennis te bieden over deze problematiek met betrekking tot het juridische-, rationele-, ouderschaps- en veiligheidsaspect. Voor meer informatie over de inhoud van deze aspecten kan het theoretische kader van dit onderzoeksrapport geraadpleegd worden. De onderzoekster raadt aan om regelmatig (bijvoorbeeld maandelijks) scholingen aan te bieden over elk van deze aspecten. Het lijkt het beste te zijn om de maatschappelijk werkers zelf te laten beslissen of ze deze scholing wel of niet volgen, omdat de één meer kennis heeft dan de ander en niet iedere maatschappelijk werker evenveel casussen met echtscheidingsproblematiek in zijn caseload heeft. De maatschappelijk werkers weten zelf het beste of ze er behoefte aan hebben en/of het nodig is om zo'n scholing te volgen.
- ❖ De onderzoekster raadt aan om ook scholing te bieden over het omgaan met weerstand van ouders en het bewaren van de meerzijdige partijdigheid. Zulke scholingen worden op dit moment nog niet consequent toegepast. Deze scholing kan het beste gegeven worden in de vorm van een interactieve cursus, waarbij rollenspellen en gesprekstechnieken centraal staan. Het wordt aangeraden om zulke cursussen (half)jaarlijks terug te laten komen. Veel maatschappelijk werkers hebben namelijk aangegeven dat herhaling belangrijk is omdat de kennis, voornamelijk wanneer de caseload van echtscheidingsproblematiek minder wordt, wegzakt. Door het volgen van deze interactieve cursussen zullen de maatschappelijk werkers meer handvatten hebben bij het voorkomen dat ouders in een vechtscheiding verwickeld raken.
- ❖ Uit het onderzoek is helder geworden dat het nodig is om de maatschappelijk werkers duidelijkheid te bieden over welke interventies werken en hoe deze interventies ingezet kunnen worden bij een moeilijk lopende scheiding om een vechtscheiding te voorkomen. De onderzoekster raadt hiervoor aan om een nieuw handboek te schrijven over richtlijnen waar de maatschappelijk werkers zich aan kunnen houden betreft het doorverwijzen naar specialistische hulp, omgaan met conflicten tussen ouders, welke vorm van hulpverlening het beste werkt en wanneer het sociale netwerk ingezet dient te worden. Dit handboek kan te allen tijde geraadpleegd worden wanneer daar behoefte aan is. Het zal zo een bruikbaar handvat bieden bij het omgaan met moeilijk lopende scheidingen. De eerste opzet van dit handboek is door de onderzoekster uitgewerkt in een beroepsproduct die overhandigd wordt aan Juvans 's-Hertogenbosch. Bij het schrijven van dit handboek is rekening gehouden met de missie en visie van Juvans en wordt het (oude) bestand – richtlijnen bij echtscheidingen (Bottelier, 2013) – gebruikt. Zo wordt rekening gehouden met de richtlijnen en wensen van Juvans. Zie bijlage 3 voor het gehele beroepsproduct.
- ❖ Een vierde aanbeveling is het regelmatig gebruikmaken van intervisie. Dit blijkt namelijk een goede manier van het opdoen van kennis, advies geven en krijgen van collega's en het reflecteren op eigen handelen. Daarbij zal het bespreken van deze casussen in intervisievorm bijdragen aan een eenduidige aanpak van de problematiek.
- ❖ Al in het onderzoekplan is duidelijk geworden dat vroegtijdig signaleren van cruciaal belang is om een vechtscheiding te kunnen voorkomen. Daarom is het advies van de onderzoekster om met de gemeente 's-Hertogenbosch om de tafel te gaan betreft de rechterlijke echtscheidingsprocedure. Zodra door een van de ouders een verzoek tot echtscheiding is ingediend bij de rechter moet altijd gelijk informatie gegeven worden over de mogelijkheden die Juvans te bieden heeft bij de echtscheidingsprocedure. Zo komen ouders eerder in beeld bij de hulpverlening en zal een vechtscheiding eerder voorkomen worden.

- ❖ Aansluitend op de vorige aanbeveling, kan Juvans zelf ook bijdragen aan meer naamsbekendheid bij burgers. Burgers moeten weten waar zij terecht kunnen om ervoor te kunnen zorgen dat zij zelf naar het maatschappelijk werk stappen. Dit kan bijvoorbeeld gedaan worden door het ophangen van posters of neerleggen van folders van Juvans op hiervoor nuttige plekken (denk aan scholen, medische instellingen, overheidsinstanties, het juridisch loket, etc.). Zorg voor naamsbekendheid en duidelijkheid over de inhoud en kosten van Juvans.
- ❖ Bij een interview heeft een maatschappelijk werker vertelt dat de praktijkbegeleider vanuit MEE (Jenny van Gerven) veel kennis heeft van echtscheidingsproblematiek. Jenny heeft ooit gezegd dat zij beschikbaar is voor vragen over deze problematiek of, wanneer nodig, het overnemen van een casus. Geen enkele andere respondent heeft hier over gesproken en er wordt dus verwacht dat niet iedereen weet heeft van deze mogelijkheid. De laatste aanbeveling is daarom om duidelijke afspraken hierover te maken met Jenny en naar aanleiding daarvan de maatschappelijk werkers te laten weten dat deze mogelijkheid er is. Het kunnen inzetten van een echtscheidingsbemiddeling expert kan ertoe bijdragen de moeilijk lopende scheiding herstelt.

NB. De intervisiegroep die Saskia Janssen opgezet heeft is een goede eerste start voor het aanbieden van theoretische kennis, praktijkkennis en intervisie op een interactieve manier.

§8.2. Aanbevelingen voor vervolgonderzoek

- ❖ Uit het onderzoek is niet duidelijk geworden welke interventie beter werkt dan de ander voor de maatschappelijk werkers. Deze informatie is enkel vanuit literatuuronderzoek verkregen. Daarom raadt de onderzoekster aan om in vervolgonderzoek te kijken naar wat het effect is van de verschillende gevonden interventies over wat werkt en wat niet voor de maatschappelijk werkers binnen Juvans.
- ❖ Een andere aanbeveling met betrekking tot vervolgonderzoek is het onderzoek naar welke kennis de maatschappelijk werkers al hebben en welke zij nog missen. Uit dit onderzoek is namelijk niet helemaal duidelijk geworden welke kennis wel al eigen is en welke niet. Hierdoor is het niet helder welke scholingen gegeven moeten worden. Daarbij kan onderzoek hiernaar verklaren waarom bepaalde aspecten van de echtscheidingsproblematiek als 'moeilijk' of 'onmogelijk' ervaren worden.
- ❖ Naar aanleiding van de aanbeveling om meer scholing en/of intervisie te bieden raadt de onderzoekster aan hier voorafgaand onderzoek naar te doen. Het zal goed zijn om eerst te onderzoeken hoe zo'n scholing het meest effectief in gezet kan worden binnen Juvans.
- ❖ Tot slot raadt de onderzoekster aan om onderzoek te doen naar of het nodig is om een eenduidige werkwijze te hanteren binnen Juvans. Uit dit onderzoek is namelijk gebleken dat er geen eenduidigheid bestaat. Echter is het ook niet duidelijk welke positieve en/of negatieve effecten dit met zich meebrengt. Voor de organisatie is het daarom van belang om te weten of er meer eenduidigheid moet komen of dat het juist goed is dat elke maatschappelijk werker zijn eigen methoden hanteert.

Hoofdstuk 9: Verantwoording overdracht beroepsproduct

In dit hoofdstuk wordt de visie van de onderzoekster gegeven op de meerwaarde van dit onderzoek en het daaruit volgende beroepsproduct. Daarna wordt de overdracht van het beroepsproduct verantwoord en zal de onderzoekster zich tot de verkregen feedback verhouden.

§9.1. Visie op de meerwaarde

Zoals intussen bekend is, is een vechtscheiding ontzettend slecht voor de ontwikkeling en psychosociale gesteldheid van kinderen. De doelstelling van dit onderzoek was daarom ook het voorkomen van een vechtscheiding zodat daar minder kinderen de dupe van worden. Als we stellen dat de doelstelling behaald is, betekent dit dat er minder ouders in een vechtscheiding belanden en er dus preventief gewerkt wordt tegen de negatieve gevolgen die kinderen ervan ondervinden. Zo wordt er op alle vlakken geld en tijd bespaart op duurdere specialistische hulp. Echter is er niet te bewijzen dat dit onderzoek daadwerkelijk bijdraagt aan vermindering van vechtscheidingen. Maar waar draagt het volgens de onderzoekster dan zeker wel aan bij?

Dit onderzoek is in mijn optiek in de eerste plaats heel bruikbaar voor de organisatie Juvans, maar bovenal voor de maatschappelijk werkers van Juvans. De uitkomsten kunnen namelijk gebruikt worden om een eenduidige aanpak te hanteren. Dit geeft duidelijkheid en structuur voor de maatschappelijk werkers. Er waren al richtlijnen voor de omgang met moeilijk lopende scheidingen, maar die lagen er al heel lang, waren niet up-to-date en er waren geen maatschappelijk werkers die wisten dat dit bestand bestond. De laatste jaren is veel onderzoek gedaan naar vechtscheidingen in de hulpverlening en het is mijn optiek van groot belang om al die nieuwe informatie te gebruiken bij de overweging hoe er met vechtscheidingen omgegaan wordt binnen de organisatie. Ik ben dan ook van mening dat het beroepsproduct op de eerste plaats bruikbare handvatten kan geven om op een eenduidige en methodisch te verantwoorden manier te handelen bij vechtscheidingen. Daarbij kan het bijdragen meer zelfvertrouwen en dus minder handelingsverlegenheid bij de maatschappelijk werkers. Ik denk dus dat het zowel een meerwaarde heeft voor de medewerkers als voor de organisatie zelf, wat leidt tot meer geholpen cliënten. Daarnaast denk ik dat het van grote meerwaarde is voor Juvans dat zij inzicht hebben in wat er nodig is om vechtscheidingen te voorkomen, ook buiten de medewerkers om (bijvoorbeeld gemeente adviseren over de scheidingsregeling of meer naamsbekendheid voor Juvans).

Echter ben ik van mening dat de bruikbaarheid van het de onderzoeksresultaten verder gaan dan Juvans. De uitkomsten zijn namelijk voor alle hulpverleningsinstellingen te gebruiken, omdat er uitkomsten uit zijn gekomen die ook los staan van Juvans. Er wordt kennis en informatie vrijgegeven die volgens echtscheidingsexperts werken. Als de informatie bij meerdere instellingen gebruikt wordt, maakt dit dat er een ketenaanpak ontstaat waarbij de in te zetten interventies methodisch verantwoord zijn (mits ze up-to-date gehouden worden).

Mijn visie op dit onderzoek en het daaruit volgende beroepsproduct zijn dus betrouwbare en vooral hele bruikbare nieuwe inzichten, handvatten, interventies en nieuwe vragen die ertoe kunnen bijdragen dat het begeleiden van moeilijk lopende scheidingen soepeler verloopt en er meer ouders en zo ook kinderen geholpen worden in een moeilijke periode.

§9.2. Overdracht beroepsproduct

Het handboek voor de maatschappelijk medewerkers wordt door de onderzoekster aan Juvans overgedragen doormiddel van een presentatie aan de maatschappelijk medewerkers. Er is gekozen voor deze vorm van overdracht, omdat de maatschappelijk werkers zo weten wat er uit het onderzoek is gekomen, er gediscussieerd kan worden over het handboek en ze direct weten dat dit handboek te allen tijde geraadpleegd kan worden. Het handboek wordt schriftelijk en digitaal aangeleverd aan de praktijkbegeleider. De keuze voor digitale overdracht is gemaakt, omdat het handboek enkel een opzet is en het zo gemakkelijk voor hen is om er aanpassingen aan te doen.

Het is echter niet meer gelukt om binnen de deadline van het inleveren van dit onderzoek de presentatie in te plannen. Daarom is er voor gekozen om eerst in een één op één gesprek met de praktijkbegeleider van Juvans het beroepsproduct over te dragen. In dit gesprek is allereerst uitleg gegeven over wat er in het handboek staat, waarom er gekozen is voor bepaald onderwerpen en hoe het opgebouwd is. Vervolgens is verteld wat het verschil is tussen hoe de maatschappelijk werkers op dit moment handelen en hoe zij volgens de literatuur zouden moeten handelen. Daarna is uitgelegd hoe naar aanleiding van dit verschil een keuze is gemaakt in de interventies die wel en

niet gehanteerd moeten worden. Na deze uitleg is er feedback gevraagd. Naar aanleiding van de verkregen feedback zal het beroepsproduct direct verbeterd worden voor de uiteindelijke overdracht aan de maatschappelijk werkers van Juvans. De keuze voor deze manier van overdracht hangt samen met het feit dat de resultaten van dit onderzoek niet altijd goed samen gaan met de visie en huidige werkwijze van Juvans. Echter moet voor een sterk en bruikbaar handboek hier wel een balans in gevonden worden. Door mondeling goed te verantwoorden waarom bepaalde interventies wel- en anderen niet beschreven staan, is de onderzoekster ervan uit gegaan dat er een dialoog op gang kwam wat Juvans en/of de onderzoekster tot nieuwe inzichten zal brengen over het onderwerp.

§9.3. Feedback beroepsproduct

De verkregen feedback was in de eerste plaats heel positief. De opdrachtgever ziet het handboek als een nuttig en adviserend hulpmiddel voor de maatschappelijk werkers in de praktijk. De opdrachtgever vertelde dat hij het gedeelte over het sociale netwerk vooral heel sterk vindt. Ondanks dat het sociale netwerk op dit moment niet actief betrokken wordt bij het hulpverleningsproces, staat in het handboek dat stiefouders, kinderen en andere belangrijke betrokkenen weldegelijk betrokken moeten worden. Ik had verwacht dat dit tot een discussie zou leiden over in hoeverre het netwerk betrokken moest worden. Echter stemde de opdrachtgever ermee in dat het heel belangrijk is om alle verhoudingen binnen een systeem te bespreken en/of betrekken.

Inhoudelijk is er ook feedback gegeven op het feit dat er beschreven staat dat het beste is om viergesprekken te voeren. De opdrachtgever heeft dit liever als adviserende lijdraat met de voor- en nadelen van dit soort gesprekken. Ik verhoud me positief tot deze feedback. We hebben ook gesproken over wat de voor en nadelen zijn en zijn er samen uit gekomen dat je niet kan stellen dat het een beter is dan het ander. In de literatuur staat wel heel stellig dat viergesprekken gehouden moeten worden om een vechtscheiding te voorkomen en daarom was er voor gekozen om dit ook zo in het handboek te beschrijven. Echter kan ik me voorstellen dat het in de praktijk brengen van deze interventies niet altijd zo gemakkelijk is als dat het op papier lijkt. Tot slot heeft de opdrachtgever gezegd dat het onduidelijk is hoe de overweging is gemaakt om juist deze interventies in het handboek te zetten. Het staat in mijn optiek wel in de inleiding beschreven, maar ik ben het er mee eens dat het voor een 'leek' die mijn onderzoek niet gelezen heeft, de onderwerpen een beetje uit de lucht komen vallen. Er zal daarom een leeswijzer gemaakt worden, om helder te krijgen welke thema's besproken worden en waarom.

De opdrachtgever is van mening dat het onderzoek van grote meerwaarde is voor de beroepspraktijk. Het wordt gezien als een bruikbaar handboek die aan alle medewerkers uitgereikt zal worden om handvatten te geven bij het omgaan met de echtscheidingsproblematiek. Tot slot worden de adviezen als helpend ervaren en vindt de opdrachtgever ook het advies om in gesprek te gaan met de gemeente heel interessant. Het was een heel positief gesprek en het is voor mij fijn om te horen dat het beroepsproduct daadwerkelijk een meerwaarde heeft en ook echt ingezet gaat worden.

)

Literatuur

- Achterberg, F., & De Hoop, A. (z.j.). Begeleiden: wat is dat? Geraadpleegd op http://www.lerarenopleider.nl/velon/wp-content/uploads/2014/07/4_2_1begeleidenwatisdat.pdf
- Algemeen Maatschappelijk werk (2010). Relatie, scheiding en omgang. Position Paper MO groep. Geraadpleegd op <https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:5AVfKz6paxYJ:https://www.sociaalwerk nederland.nl/%3Ffile%3D3949%26m%3D1318855623%26action%3Dfile.download+%&cd=1&hl=nl&ct=clnk&gl=nl>
- Alles over Katwijk. (2015, augustus 27). Meer aandacht voor voorkomen (v)echtscheidingen. Geraadpleegd op <http://www.allesoverkatwijk.nl/nl/nieuws/politiek/meer-aandacht-voor-voorkomen-vechtscheidingen>
- Anthonijsz, I. (2015). Beter ouderschap door hulp bij partnerrelatie. Hoofdstuk 9 in: Gravesteyn, C. & Aartsma, M. (eds). Meer dan opvoeden. Perspectieven op het werken met ouders, p. 133-150
- Anthonijsz, I., Spruijt, E., & Zwikker, N. (2015). *Richtlijn Scheiding en problemen van jeugdigen voor jeugdhulp en jeugdbescherming*. (2^e ed.). Geraadpleegd op http://richtlijnenjeugdhulp.nl/wp-content/uploads/2015/07/Complete_richtlijn_scheiding.pdf
- Anthonijsz, I., Dries, H., Berg-le Clercq, T., & Chênevert, C. (2010, januari). Verkennende studie relatieondersteunend aanbod Centra Jeugd en Gezin. Geraadpleegd van <http://www.nji.nl/nl/Download-NJi/Publicatie-NJi/RelatieondersteunendaanbodCJG.pdf>
- Baarda, B., & Bakker, E. (2013, maart). *Basisboek kwalitatief onderzoek*. Houten: Noordhoff Uitgevers.
- Baarda, B. & Van der Hulst, M. (2012, juli). *Basisboek interviewen*. Houten: Noordhoff Uitgevers BV.
- Banich, M.T. (2004). *Cognitive Neuroscience and Neuropsychology*. (2e ed.). Boston: Houghton Mifflin Company.
- Baracs, M. N., & Vreeburg-Van der Laan Bsc, E.J.M. (2014, maart 31). *Vechtende ouders, het kind in de knel* (Advies: KOM003/2014). Geraadpleegd op <https://www.dekinderombudsman.nl/ul/cms/fck-uploaded/KOM003.2014Kinderombudsmanadviesrapportvechtscheidingen.pdf>
- Bartelink, C. (2013, april). Uithuisplaatsing: wat werkt? Geraadpleegd op [http://www.nji.nl/nl/Download-NJi/Wat-werkt-publicatie/\(311053\)-nji-dossierDownloads-Watwerkt_Uithuisplaatsing.pdf](http://www.nji.nl/nl/Download-NJi/Wat-werkt-publicatie/(311053)-nji-dossierDownloads-Watwerkt_Uithuisplaatsing.pdf)
- Bartelink, C., Meuwissen, I., & Eijgenraam, K. (2015). *Richtlijn Samen met ouders en jeugdige beslissen over passende hulp*. Geraadpleegd op http://richtlijnenjeugdhulp.nl/wp-content/uploads/2015/11/Richtlijn-Samen-beslissen_Richtlijn.pdf
- Boeijs, H. (2012). *Analyseren in kwalitatief onderzoek*. Den Haag: Boom Lemma uitgevers.
- Boele-Woelki, K. & Burri, S. (2015). *De rol van de staat in familierelaties: meer of minder?* Den Haag: Boom Juridische uitgevers.
- Bottelier, T. (2013, mei 15). Richtlijnen bij echtscheidingen. Geraadpleegd bij Juvans Maatschappelijk werk en Dienstverlening.
- Brood, P., & De Wolde, M. (2014, januari 6). *Scheiden doet lijden*. Amsterdam: Uitgeverij Balans.
- Buyse, A. (2011, september 30). Is er een goede manier om te scheiden? Geraadpleegd op <http://www.scheidingsonderzoek.ugent.be/pers.pdf>
- CBS. (2016, juni 9). Echtscheiding; leeftijdsverschil, kinderen, geboorteland, huwelijksduur. Geraadpleegd op <http://statline.cbs.nl/StatWeb/publication/?DM=SLNL&PA=60060ned>

- Craamer, C. (2014, februari 3). Echtscheiding: hoe beperk je schade voor kinderen? Geraadpleegd op <http://blikophulp.nl/echtscheiding-hoe-beperk-je-de-schade-voor-kinderen/>
- Chin-A-Fat, B.E.S. (2011, mei 12). Collaborative divorce: de overlegscheiding vindt haar weg in Nederland. Geraadpleegd op <http://www.chinafatdevoort.nl/media/pdf/Collaborative>
- Chin-A-Fat, B.E.S., & Steketee, M.J. (2001). *Bemiddeling in uitvoering. Evaluatie Experimenten Scheidings- en Omgangsbemiddeling*. Utrecht: Verweij-Jonker Instituut.
- Chin-A-Fat, B.E.S. (z.d.). 14.1. Echtscheiding. Geraadpleegd op <http://www.chinafatdevoort.nl/home/chinafat/www.chinafatdevoort.nl/media/pdf/Echtscheiding.pdf>
- De Troy, D. (2005). Mag ik iets meer doen, mevrouw? Signalering in het maatschappelijk werk. *Tijdschrift voor Welzijnswerk*, 29(270), p. 19-28.
- De Roode, M. (2014, maart 9). Geschiedenis van scheiden: toen het nog lijden was. Geraadpleegd op <https://www.scientias.nl/scheiden-doet-lijden/>
- De Mönninck, H. (2004). *De gereedschapskist van de maatschappelijk werker. Handboek Multimethodisch Maatschappelijk Werk*. Maarssen: Elsevier. ISBN 90 352 2694 1.
- Dekker, M. (2017). Beter omgaan met kinderen van gescheiden ouders. Augeoschrijft. Geraadpleegd op http://www.augeomagazine.nl/nl_NL/2196/46564/over_augeo_.html
- Den Donk, P. (z.j.). De Scheidingsplanner. Geraadpleegd op <http://www.scheidingsplanner.nl/den-bosch/>
- Donkers, M., Hokwerda, I.M., & Veldman, T. (2016). Werkwijze Veilig Thuis: een quickscan. Geraadpleegd op <https://www.defenceforchildren.nl/images/129/4131.pdf>
- Doornveld Mediation. (z.j.). De escalatieladder. Geraadpleegd op <http://www.bureauvangorsel.nl/escalatieladder.pdf>
- Eigenraam, A. (2013, augustus 31). Belang kind voorop bij vechtscheiding. Geraadpleegd op <https://www.nrc.nl/nieuws/2013/08/31/kinderen-lijden-meer-onder-vechtscheiding-volgens-ouders-a1431990>
- Engeström, Y. (1994). *Training for change: new approach to instruction and learning in working life*. Geneva: International Labour Office.
- Gerittsen, E. (2013, november 25). Van vechtscheiding naar verliesscheiding? Geraadpleegd op <http://www.binnenlandsbestuur.nl/sociaal/opinie/columns/van-vechtscheiding-naar-verliesscheiding.9169054.lynkx>
- Gerittsen, M. & Birnie, S. (2011). *Basiswerk maatschappelijk werk en dienstverlening*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
- GGZindebres. (z.j.). De verschillen tussen Eerste en Tweedelijns... Geraadpleegd op <http://ggzindebres.nl/wp-content/uploads/2013/03/A.13-Verschil-1e-en-2e-lijn.pdf>
- Glasl, F. (1941). De escalatieladder. Geraadpleegd op <file:///C:/Users/Gebruiker/Downloads/escalatieladder.pdf>
- Groenhuijsen, L. (2009, september 13). Vechtscheiding is een vorm van kinderverwaarlozing. Geraadpleegd op <https://www.ouders.nl/artikelen/vechtscheiding-is-een-vorm-van-kinderverwaarlozing>
- Harford, T. (2008, april). *Waarom doen we wat we doen. De logica van ons gedrag*. Amsterdam: Uitgeverij Business Contact.
- Harinck, F. & Meijer M.J. (2007). *Praktijkonderzoek op een hogeschool. Ontwikkelingen in een opleiding speciale onderwijszorg / master SEN*. Antwerpen: Garant.

- Haverkort, C., Kooistra-Popelier, M., Spruijt, E., & Van der Linde, M. (2016). Brandbrieven aan alle gemeenten in Nederland. Veel jonge ouders in de problemen: bevallingsproof naar kindproof. Geraadpleegd op <http://www.nji.nl/nl/Download-NJi/Brandbrief-aan-alle-gemeenten-in-Nederland.pdf>
- Heerink, M., Pinkster, S., & Bratti-van der Werf, M. (2009). *Onderzoek in zorg en welzijn. Een praktische inleiding*. Amsterdam: Pearson Education Benelux.
- Heldens, J. & Reysoo, F. (2005). De kunst van het interviewen: reflecties op het interview met een guide. *Boom Lemma tijdschriften*, 3(10), p. 106-121.
- Helmers, D. (2002). *Gescheurde bedden, oplossing voor gestrande huwelijken*. Hilversum: Uitgeverij verloren.
- Hemels, I. (2013, december). Jeugdzorg te begripvol voor ruziënde ouders. *JeugdenCo*, 7(6), p. 10-14.
- Het Klokhuis. (2017, januari 26). Scheiden: Vechtscheidingen. [programma]. Gezien op <http://www.hetklokhuis.nl/tv-uitzending/3451/Scheiden%3A%20Vechtscheiding>
- Heyndrickx, P. (2005). Meerzijdige partijdigheid. *Balans*, 3(1), 2-4. Geraadpleegd op http://www.kinderpalliatief.nl/Portals/4/Lit_HM_Meerzijdige%20Partijdigheid.pdf?ver=2016-03-16-122057-833
- Hoefnagels, P. (2007). *Handboek scheidingsbemiddeling*. (3^e ed.). Deventer: Kluwer.
- Hoogsteen, I. (z.d.). Grootouders kunnen kinderen redden uit die spagaat. *OOK*, p. 14 – 17. Geraadpleegd op http://www.tekstbureauingeborg.nl/wp-content/uploads/2011/08/Scheiding_Kies-geen-partij-OOK-.pdf
- Hutchings, W. (2007). Enquiry-based learning: Definitions and Rationale. Manchester: Centre for Excellence in Enquiry-based Learning. Geraadpleegd op <http://www.enquiringminds.org.uk>
- In de kijker. (2011, mei 19). Twee op de drie huwelijken eindigt in een echtscheiding. Geraadpleegd op <http://statbel.fgov.be/nl/statistieken/organisatie/statbel/informatie/>
- Ince, D., & Verheijden, E. (2015, november). Wat werkt bij scheiding? Nederlands Jeugdinstituut. Geraadpleegd op [http://www.nji.nl/nl/Download-NJi/Wat-werkt-publicatie/\(311053\)-nji-dossierDownloads-Watwerkt_scheiding.pdf](http://www.nji.nl/nl/Download-NJi/Wat-werkt-publicatie/(311053)-nji-dossierDownloads-Watwerkt_scheiding.pdf)
- Joosten, O. (2016, december 21). Gezinsvoogd: 'Het is moeilijk onpartijdig te blijven in een scheiding'. Geraadpleegd op <https://demonitor.ncrv.nl/vechtscheidingen/gezinsvoogd-het-is-moeilijk-onpartijdig-te-blijven-in-een-vechtscheiding>
- Juvans. (2016, maart). Jaarverslag 2015. Geraadpleegd op http://www.juvans.nl/uploaded/docs/jaarverslagen/Jaarverslag_2015_definitieve_versie_incl_jaarrekening_2015.pdf
- Kinderombudsman. (2014). Vechtende ouders, het kind in de knel. Adviesrapport over het verbeteren van de positie van kinderen in vechtscheidingen. Geraadpleegd op www.dekinderombudsman.nl
- Krabbe, H. (2014) *Hoe schrijf ik een onderzoeksplan? Een stappenplan voor praktijkgericht onderzoek*. Den Haag: Boom Lemma uitgevers.
- Latten, J. (2001, februari 5). Scheiden doet scheiden. Geraadpleegd op <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2001/06/scheiden-doet-scheiden>
- Leeman, Y., & Wardekker, W. (2010). Verbeter onderzoek het onderwijs? *VELON Tijdschrift voor lerarenopleiders*, 31(1), p. 19-22.
- Locaties Juvans. (z.j.). Geraadpleegd op <http://www.juvans.nl/locaties>

- MacGillavry, D.H.D. (2002). *Scheidingsbemiddeling. Over techniek, strategie en attitude*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
- MacGillavry, D.H.D. (2010, februari 2). De Psychologisch geschoolde echtscheidingsbemiddelaar. *Nederlands-Vlaams tijdschrift voor mediation en conflictmanagement*, 1(4), 7-13.
- Mandemakers, J. (2016, januari). Scheiden doet vooral moeders leiden. *Demos*, 32(1), 4-5.
- Meijer, R. (2016, september 6). Justitie gaat vechtscheidingen bestrijden. Geraadpleegd op <http://www.volkskrant.nl/binnenland/justitie-gaat-vechtscheidingen-bestrijden~a4371614/>
- Mazeland, H. (2002, februari). Kwalitatieve methoden. Geraadpleegd op <http://odur.let.rug.nl/~mazeland/courses/kwal2/mazeshkw.pdf>
- Migchelbrink, F. (2016, maart). *Handboek praktijkgericht onderzoek*. Duivendrecht: Uitgeverij SWP B.V.
- Mittendorff, M. (2016, juni 27). Verbetering van de ketenaanpak rondom vechtscheidingen in de gemeente Veenendaal. Geraadpleegd op <file:///C:/Users/Gebruiker/Downloads/Masterthesis%20Mittendorff,%20M-5654971.pdf>
- Muiswerk Educatie. (2016). Muiswerk Online Woordenboek. Geraadpleegd op <http://www.muiswerk.nl/mowb/?word=voorkomen>
- Nascholingscentrum Maatschappelijk Werk. (z.d.). Teamscholing Vechtscheidingen. Geraadpleegd op <http://www.ncmw.nl/cms/images/trainingen/Vechtscheidingen.pdf>
- Nederlands Jeugdinstituut. (z.j.). Scheiding. Opgroeien. Geraadpleegd op <http://www.nji.nl/Gezinsleven-Opgroeien>
- Nederlands Jeugdinstituut. (z.j.). Scheiding. Wet en regelgeving. Geraadpleegd op <http://www.nji.nl/Scheiding-Beleid-Wet--en-regelgeving>
- Nederlands Jeugdinstituut. (2010, juli). Ouderschapsplan alleen volstaat niet. Geraadpleegd op http://www.jeugdzorg.nl/nl/Download-NJi/Jeugd-en-Samenleving_themabericht-echtscheiding.pdf
- NU.nl. (2016, november 22). Ruim vijfhonderd ideeën ingediend tegen vechtscheiding. Geraadpleegd op <http://www.nu.nl/werk-en-privé/4354491/ruim-vijfhonderd-ideeen-ingediend-vechtscheiding.html>
- Over Juvans. (z.j.). Geraadpleegd op http://www.juvans.nl/over_juvans.html
- Pals, J. (2006, december 7). Echtscheiding: Het kind krijgt de rekening. Geraadpleegd op <https://www.nemokennislink.nl/publicaties/echtscheiding-het-kind-krijgt-de-rekening>
- Pinedo, M. (2011). De Statistieken. Geraadpleegd van <http://www.villapinedo.nl/>
- Preventief werken. (z.j.). Geraadpleegd op <https://www.wijkteamswerken.nl/preventief-werken>
- Prein, H. (2007, september). *Trainingsboek conflicthantering en mediation*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
- Pronk, I. (2013, mei 23). Hulp aan kinderen bij vechtscheiding kan beter. Geraadpleegd op <https://www.trouw.nl/home/hulp-aan-kinderen-bij-vechtscheiding-kan-beter~af0417f2/>
- Rijksoverheid. (2008, november 25). Eerste kamer akkoord met verplicht ouderschapsplan. Geraadpleegd op <https://www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2008/11/25/eerste-kamer-akkoord-met-verplicht-ouderschapsplan>
- Saunders, M., Lweis, P., Thomhill, A., Booij, M., & Verckens, J.P. (2011). *Methoden en technieken van onderzoek*. Amsterdam: Pearson Education Benelux.
- Scharff, K.E. (2004). Therapeutic Supervision with Families of High-conflict Divorce. *International Journal o Applied Psychanalytic Studies*, 1 (3), 269-281. Doi: 10.1002/aps.78

- Schermer, K. (2013). Conceptuele en causale modellen, mindmaps. Geraadpleegd op http://hoadd.noordhoff.nl/sites/7864/_assets/7864d19.pdf
- Scholte, M., Felten, H., & Sprinkhuizen, A. (2013). *Opgelet! Systematisch signaleren in maatschappelijke ondersteuning en eerstelijnszorg* (2e ed.). Bussum, Nederland: Uitgeverij Coutinho.
- Sieckelink, S. (2016, juni 27). Verbering van de ketenaanpak van vechtscheidingen in de gemeente Veenendaal. Geraadpleegd op <file:///C:/Users/Gebruiker/Downloads/Masterthesis%20Mittendorff,%20M-5654971.pdf>
- Signaleren van probleemsituaties. (2013, augustus). Geraadpleegd op [file:///C:/Users/Gebruiker/Downloads/signaleren%20van%20problemen%20medemblik\(1\).pdf](file:///C:/Users/Gebruiker/Downloads/signaleren%20van%20problemen%20medemblik(1).pdf)
- Skrul. (2014, november 6). Scheiden doet leiden, al eeuwen lang. Geraadpleegd op <http://g-geschiedenis.eu/2014/11/06/scheiden-doet-lijden-al-eeuwenlang/>
- Smid, G., & Rouwette, E. (2009). Ruimte maken voor onderzoekende professionaliteit. Geraadpleegd op https://www.researchgate.net/profile/Gerhard_Smid/publication/267323828_Smid_GAC_Rouwette
- Sociaal Cultureel Woordenboek. (2014, januari 17). Categorie:Mens en Samenleving. Geraadpleegd op <http://www.encyclo.nl/lokaal/10635>
- Spruijt, E. en Kormos, H. (2010). *Handboek scheiden en de kinderen. Voor de beroepskracht die met scheidingskinderen te maken heeft*. Houten: Bohn Stafleu Van Loghum.
- Stahl, P.M. (2007) *Parenting After Divorce*. Sydney: Impact Publishers.
- Strauss, A.L. & Corbin, J. (1994). *Grounded theory methodology: an overview*. London: Sage publications.
- Van den Bosch, H. (2015). Methodiek complexe scheidingen. Geraadpleegd op <https://www.jeugdzorgnederland.nl/contents/documents/complexe-scheidingen-methodiek.pdf>
- Van den Herik, M. & Schuitema, A. (2016). *Een onderzoekende houding*. Bussum: Uitgeverij Coutinho.
- Van der Donk, C., & Van Lanen, B. (2011). *Praktijkonderzoek in zorg en welzijn*. Bussum: Uitgeverij Coutinho.
- Van Lawick, J. (2012, september). Vechtscheidende ouders en hun kinderen. *Systeemtherapie*. 3(24).
- Van Zon, K.M., Van Teijlingen-Pover, A., Van der Lans, E.M., & Collot D'Escury-Koenigs, A.M.L. (2016, mei). Kinderen in scheidingsituaties: wie luistert er naar het kind? *FJR*, 29(5), 118-123.
- Verhoeven, N. (2011). *Wat is onderzoek? Praktijkboek methoden en technieken voor het hoger onderwijs*. Den Haag: Boom Lemma uitgevers.
- Vermeulen, L. (2014, juli). Handreiking voor gescheiden ouders. Geraadpleegd op <https://www.synthese.nl/media/files/Thema/4/Handreikingen%20voor%20gescheiden%20ouders.pdf>
- Vermeulen, P. (2011, januari). *Scheiding en Ouderschap*. Rotterdam: Uitgeversmaatschappij Ad. Donker B.V.
- Visser, M. (2016, september 14). Vechtscheidingen kunnen verslechteren door sociaal netwerk ouders. Geraadpleegd op <https://www.vu.nl/nl/nieuws-agenda/nieuws/2016/jul-sep/vechtscheidingen-kunnen-verslechteren-door-sociaal-netwerk-ouders.aspx>
- Vlaar, P., Kluft, M., & Liefhebber, S. (2013). *Competenties maatschappelijke ondersteuning*. (2^e ed.) Utrecht: Libertas

Vossers, A., & Dam, Y. (2015, maart 11). Heb jij een mannen- of een vrouwenbaan? Geraadpleegd op <https://www.nrc.nl/nieuws/2015/03/11/heb-jij-een-mannen-of-een-vrouwenbaan-a1497357>

VVI-FDGG Stuurgroep Kindermishandeling. (2007, oktober). Kinderen als wapen en prooi in vechtscheidingssituaties. Geraadpleegd op <http://vaggabe/wp-content/uploads/2010/04/Kinderen-als-wapen-en-prooi-in-vechtscheidingssituaties.pdf>

Warshak, R. A. (2003). Payoffs and pitfalls of listening to children. *Family relations* , 52 (4), 373-384.

Yperen, T. Van, Booy, Y., & Veldt, M. C. Van der. (2003). Vraaggerichte hulp, motivatie en effectiviteit jeugdzorg. Geraadpleegd van <http://www.jeugdinstituut.nl/nl/Download-NJi/Publicatie-NJi/2003-yperen-vraag.pdf>

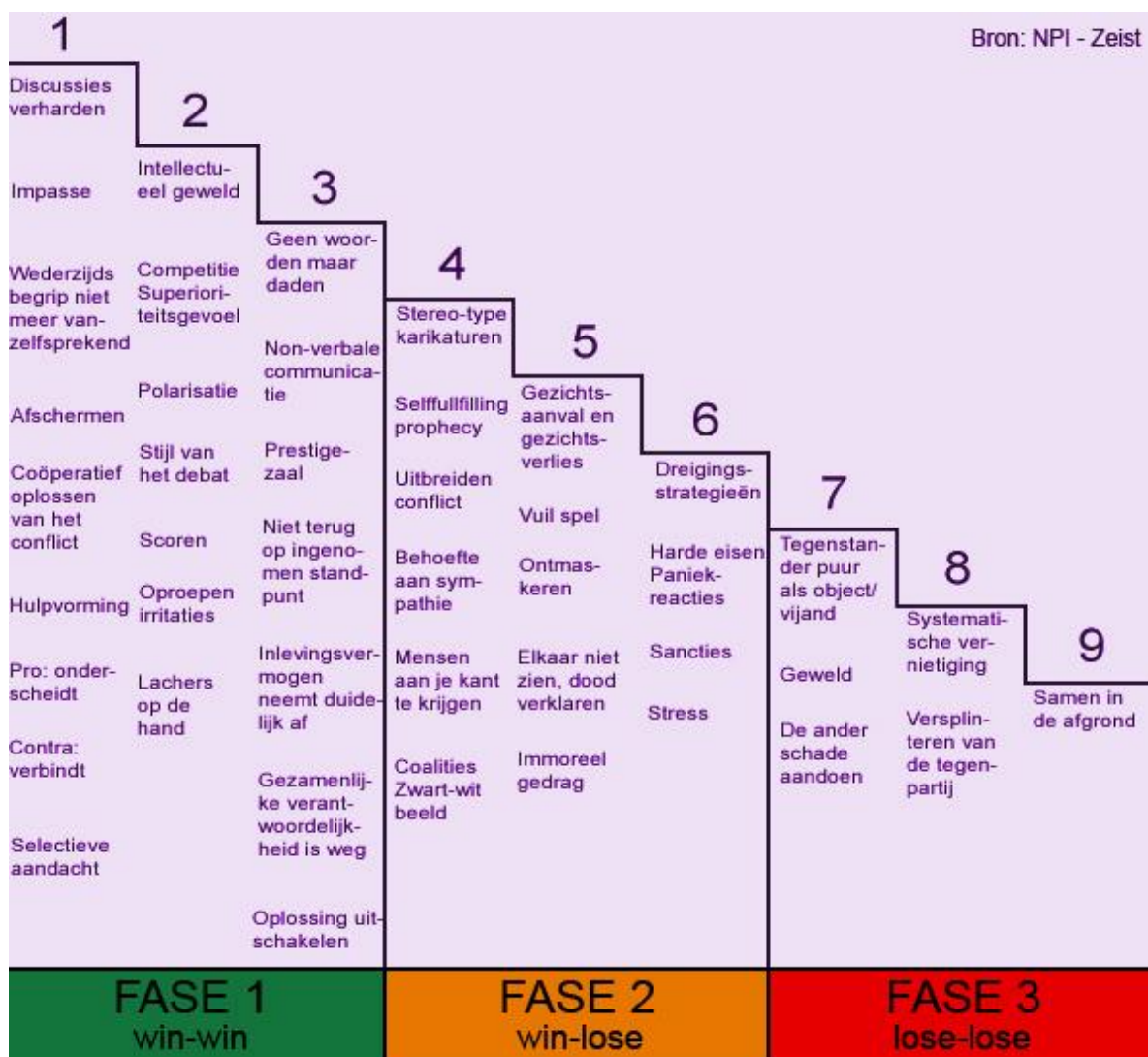
Zorg.nu. (2017, maart 7). 20 procent meer ondertoezichtstellingen door vechtscheidingen. Geraadpleegd op <http://zorgnu.avrotros.nl/nieuws/detail/20-procent-meer-ondertoezichtstellingen-door-vechtscheidingen/>

Bijlage 1: Topiclijst

Wat zijn de knelpunten die jullie ervaren bij het omgaan met een moeilijk lopende scheiding en wat denken jullie nodig te hebben om er gemakkelijker mee om te gaan?

- ❖ Wat vind jij moeilijk aan het werken met echtscheidingsproblematiek?
- ❖ Wat zijn duidelijke signaleren dat een vechtscheiding niet voorkomen kan worden?
- ❖ Welke kennis mis je over het werken met echtscheidingsproblematiek?
- ❖ Hoe duidelijk is het welke interventies je in kan/mag zetten?
- ❖ Hoe voorkom je dat een MLS een vechtscheiding wordt?
- ❖ Hoe zorg je dat je buiten de ouderlijke conflicten blijft?
- ❖ Hoe zorg je ervoor dat het belang van het kind niet uit het oog verloren wordt?
- ❖ Wanneer verwijst je door naar specialistische hulpverlening?
- ❖ Wie betrek je allemaal bij het hulpverleningsproces?
- ❖ Welke kennis zou jou helpen om een vechtscheiding te voorkomen?
- ❖ Welke interventies zouden jou helpen om een vechtscheiding te voorkomen?
- ❖ Wat zou jou helpen om buiten de ouderlijke conflicten te blijven?
- ❖ Wat zou jou helpen om het belang van het kind centraal te houden?
- ❖ Wat is moeilijk aan buiten de conflicten blijven?
- ❖ Wat heb jij nodig om te voorkomen dat een MLS escaleert?
- ❖ Stel: Je wordt morgenochtend wakker en er is een wonder gebeurd - **jij kan met alle MLS casussen op zo'n manier omgaan dat er geen een in een vechtscheiding eindigt**- Wat zou er allemaal aan bijgedragen kunnen hebben dat jij deze wonderlijke competentie nu bezit? (Denk aan: meer wetenschappelijke kennis, een training, beter signaleren, weten hoe in contact te komen, meer intervisie gesprekken met het team, etc.)

Echtscheidingsproblematiek is onder te verdelen in drie verschillende categorieën, deze zijn te vergelijken met de escalatieladder van Galsl (zie figuur 1).

Categorie 1: Ouders kunnen in harmonie en overleg komen tot afspraken over invulling van ouderschap en is tot redelijke tevredenheid van alle betrokkenen (kan met mediation).

Categorie 2: Ouders waarbij een gesprek met elkaar alleen gevoerd kan worden doormiddel van professionele begeleiding, doordat emoties te hoog oplopen. Afspraken komen zeer moeizaam tot stand. Ze bevinden zich op het randje van een vechtscheiding.

Categorie 3: Ouders waarbij onderlinge communicatie met veel conflicten samengaat. Treffen van ex-partners lijkt een doel te zijn geworden. Ze zijn het belang van elkaar en van de kinderen uit het oog verloren. Staan continu in een vechtstand.

Categorie 2 is een moeilijk lopende scheiding

Categorie 3 is een vechtscheiding

Alle drie de categorieën vallen onder echtscheidingsproblematiek.

Bijlage 2: Operationalisering topiclijst (schema)

Doel interview	Thema's	Sub thema's	Vragen
Na afloop van het interview heb ik data waaruit blijkt wat de maatschappelijk werkers van Juvans zelf denken nodig te hebben bij het omgaan met een moeilijk lopende scheiding om een vechtscheiding te voorkomen.	Knelpunten die ze ervaren bij het werken met echtscheidingsproblematiek	Moeilijkheid echtscheidingsproblematiek	❖ Wat vind jij moeilijk aan het werken met echtscheidingsproblematiek? ❖ Wat zijn duidelijke signaleren dat een vechtscheiding niet voorkomen kan worden?
		Kennis	❖ Welke kennis mis je over het werken met echtscheidingsproblematiek?
		Interventies	❖ Hoe duidelijk is het welke interventies je in kan/mag zetten?
	Huidige werkwijze echtscheidingsproblematiek	Algemeen	❖ Hoe voorkom je dat een MLS een vechtscheiding wordt?
		Conflicthantering	❖ Hoe zorg je dat je buiten de ouderlijke conflicten blijft?
		Belang kind	❖ Hoe zorg je ervoor dat het belang van het kind niet uit het oog verloren wordt?
		Doorverwijzen	❖ Wanneer verwijst je door naar specialistische hulpverlening?
		Sociale netwerk	❖ Wie betrek je allemaal bij het hulpverleningsproces?
	Wat denken ze nodig te hebben om een vechtscheiding te voorkomen	Kennis	❖ Welke kennis zou jou helpen om een vechtscheiding te voorkomen?
		Interventies	❖ Welke interventies zouden jou helpen om een vechtscheiding te voorkomen?

		Conflicthantering	❖ Wat zou jou helpen om buiten de ouderlijke conflicten te blijven?
		Belang van het kind	❖ Wat zou jou helpen om het belang van het kind centraal te houden?
		Moeilijkheid buiten ouderlijke conflicten blijven	❖ Wat is moeilijk aan buiten de conflicten blijven?
		Algemeen	❖ Wat heb jij nodig om te voorkomen dat een MLS escaleert? ❖ Stel: Je wordt morgenochtend wakker en er is een wonder gebeurd <jij kan met alle MLS casussen op zo'n manier omgaan dat er geen een in een vechtscheiding eindigt> Wat zou er allemaal aan bijgedragen kunnen hebben dat jij deze wonderlijke competentie nu bezit? Denk aan: meer wetenschappelijke kennis, een training, beter signaleren, weten hoe in contact te komen, meer intervisie gesprekken met het team, etc.

Bijlage 3: Operationalisering literatuuronderzoek

Doel literatuuronderzoek	Thema's	Sub thema's	Kijkpunten
Na afloop van de literatuurstudie heb ik data waaruit blijkt wat de knelpunten en benodigdheden zijn voor maatschappelijk werkers om met een moeilijk lopende scheiding om te gaan.	Knelpunten bij het werken met moeilijk lopende scheidingen	Moeilijkheid	❖ Wat is er moeilijk aan de echtscheidingsproblematiek?
		Oorzaak	❖ Wat is de oorzaak van deze moeilijkheid?
	Wat kan er anders in het maatschappelijk werk m.b.t. de omgang met een moeilijk lopende scheiding	Kennis	❖ Welke kennis is gewenst in het maatschappelijk werk m.b.t. echtscheidingsproblematiek?
		Interventies	❖ Welke interventies zijn gewenst bij cliënten in een moeilijk lopende scheiding?
		Signalen herkennen	❖ Wat zijn de belangrijkste kenmerken die een moeilijk lopende scheiding aanduiden?
		Contact ouders	❖ Wat is belangrijk in het contact met ouders in een moeilijk lopende scheiding?
		Belang van het kind	❖ Hoe zorg je dat het belang van het kind altijd voorop komt?
	Mogelijke manieren van voorkomen vechtscheiding in de hulpverlening	Oplossen knelpunten	❖ Hoe kunnen hulpverleners omgaan met de knelpunten?
		Contact	❖ Wat is de meerwaarde van het in contact komen met ouders bij een moeilijk lopende scheiding?
		Interventies	❖ Welke interventies werken volgens de theorie?

Bijlage 4: Meerzijdige partijdigheid

Om goed met weerstand van ouders om te kunnen gaan is het van belang om de meerzijdige partijdigheid te kunnen bewaren. Echter komen in de meeste rapporten, artikelen en webpagina's één heel duidelijk knelpunt voor hulpverleners naar voren bij het omgaan met ouders in een moeilijk lopende scheiding: de meerzijdige partijdigheid bewaren. Zie bijvoorbeeld: Joosten (2016), Pronk (2013), Baracs & Vreeburg-Van der Laan (2014) of Anthonijsz, Spruijt, e.a. (2015). Meerzijdige partijdigheid is een houding van de hulpverlener waarbij respectvolle betrokkenheid en bereidheid om de belangen van beide kanten te zien en begrijpen, zonder een kant te kiezen, centraal staat. In Nederland wordt hiervoor zowel de term 'meerzijdige partijdigheid' als 'veelzijdig gerichte partijdigheid' gebruikt. Het wordt gezien als een basishouding die hulpverleners moeten bezitten (Heyndrickx, 2005). Van maatschappelijk werkers wordt verwacht dat zij afwisselend verschillende partijen erkennen, zich in ieders positie inleven en zich inspannen om zo een gesprek tussen partijen op gang te brengen. De maatschappelijk werker moet dus kunnen denken voor het kind en zijn vader en zijn moeder en over de loyaliteiten van hen heen en weer (VVI-FDGG Stuurgroep Kindermishandeling, 2007). Echter is dat bij een moeilijk lopende scheiding voor veel hulpverleners een groot struikelpunt. Het blijkt vooral lastig te zijn doordat ouders zich gekwetst voelen door de ander en genoegdoening willen. Hierdoor krijgen zij bewijsdrang en wraakgevoelens voor de ex-partner (Van Lawick, 2012). Bij een gesprek met twee 'vechtende' ouders komt een maatschappelijk werker daardoor vaak in conflict, omdat zij zich (net als het kind) in een onmogelijke situatie geplaatst voelen. Zij moeten meerzijdig partijdig zijn, maar begrip van ouders voor elkaar is niet te verwezenlijken. Hierdoor zal de maatschappelijk werker vanuit bezorgdheid voor het kind vaak toch (onbewust) partij kiezen (Buysse, 2011). Als dit gebeurt, wakkeren hulpverleners de strijd juist nog meer aan (Gerittsen, 2013).

In de literatuur zijn verschillende handvaten te vinden om er voor te zorgen dat de meerzijdige partijdigheid bewaard wordt bij een moeilijk lopende scheiding. De eerste tip is dat iedere cliënt een eigen hulpverlener heeft. Hiermee ben je ervan verzekerd dat de belangen van beide ouders behartigd worden (Chin-A-Fat, 2011). Een tweede tip is het maken van duidelijke afspraken met ouders. Het moet voor de ouders duidelijk zijn dat je als maatschappelijk werker geen kant kiest, niet aan waarheidsbevindingen doet, op welke manier er gecommuniceerd wordt en dat het niet de bedoeling is informatie te krijgen over de ander via de maatschappelijk werker. Het is niet de bedoeling dat ouders blijven communiceren via de maatschappelijk werker, maar dat de communicatielijn tussen de ouders hersteld wordt (VVI-FDGG Stuurgroep Kindermishandeling, 2007). De laatste tip is dat de maatschappelijk werker blijft praten vanuit het belang van het kind, hierdoor zal je minder snel in de destructieve patronen meegezogen worden (Eigenraam, 2013).

Bijlage 5: Beroepsproduct

Dit is een uitgave van een beroepsproduct van een afstudeeronderzoek van Avans Hogeschool 's-Hertogenbosch – Academie voor Sociale Studies.

Auteur: Amber Boom (student)

Met medewerking van: Krijn Henkens, Tim van Zoggel, Irma Spronk, Linda van Andel, Alex Verboven, Dorien Gomes, Danique Janssen, Jeanne Poels, Nathalie Cosentino, Yuri Baset, Astrid Verwater, Eva Blaauw, Ton Bottelier en Saskia Janssen.

Eindredactie: Ton Bottelier

Inleiding

Dit handboek is geschreven naar aanleiding van het afstudeeronderzoek naar behoeften voor maatschappelijk werkers van Juvans om zo met een moeilijk lopende scheiding om te gaan dat een vechtscheiding voorkomen kan worden (Boom, 2017)⁴. Het handboek is te gebruiken bij casussen waarbij ouders in een scheiding verwickeld zijn en er samen niet uit komen. Er zijn interventies beschreven die ingezet kunnen worden bij deze casussen om het hulpverleningsproces te vergemakkelijken in het maatschappelijk werk. Dit handboek is gebaseerd op de resultaten van bovenbeschreven onderzoek samen met de richtlijnen die Juvans hanteert voor het omgaan met de echtscheidingsproblematiek. Voor de opbouw van dit handboek zijn de tips en trucs van Booijsink, Kuiper & Lammersen (2012)⁵ gebruikt. Dit handboek is een open handboek dat globaal richting geeft voor het toepassen van de interventie

Visie

Echtscheidingen komen steeds meer voor. Veel kinderen hebben hier (blijvend) last van in de vorm van problemen op school, in relaties en sociaal-emotionele problemen. Bij Juvans werken we vanuit de visie dat ieder mens volwaardig me moet kunnen doen in de maatschappij. De randvoorwaarde hiervoor is een stevige sociale basis. Wij hebben de maatschappelijke taak om preventief te werken en dus ook om te voorkomen dat kinderen de dupe worden van een vechtscheiding. In onze visie staat bij een scheiding het belang van het kind voorop. Zij hebben recht op een positieve ontwikkeling en dus recht op hulp, ondersteuning en bescherming om zijn ontwikkeling gezond te laten verlopen. Deze visie geldt uiteraard ook voor de ouders die last hebben van de moeilijk lopende scheiding.

Uitgangspunten

- Ouders zijn primair verantwoordelijk voor hun kind en de werkers spreken hen hierop actief aan
- De werkers gaan uit van de competenties van ouders en kind
- De werkers gaan uit van de eigen kracht en het eigen netwerk van ouders en kind
- Integraal samenwerken om vraaggericht te kunnen werken vanuit de gedachte 1 gezin 1 plan
- Werken zijn alert op het bewaren van de meerzijdige partijdigheid en buiten ouderlijke conflicten blijven
- De hulpverlening is proactief en outreachend

⁴ Boom, A. (2017, mei 29). Hoe voorkom je vechtscheidingen?

⁵ Booijsink, M., Kuiper, C., & Lammersen, G. (2012, april). Hoe schrijf ik een handboek. Geraadpleegd op http://www.nji.nl/nl/Download-NJi/Publicatie-NJi/Hoe_schrijf_ik_een_handboek_downloadversie.pdf

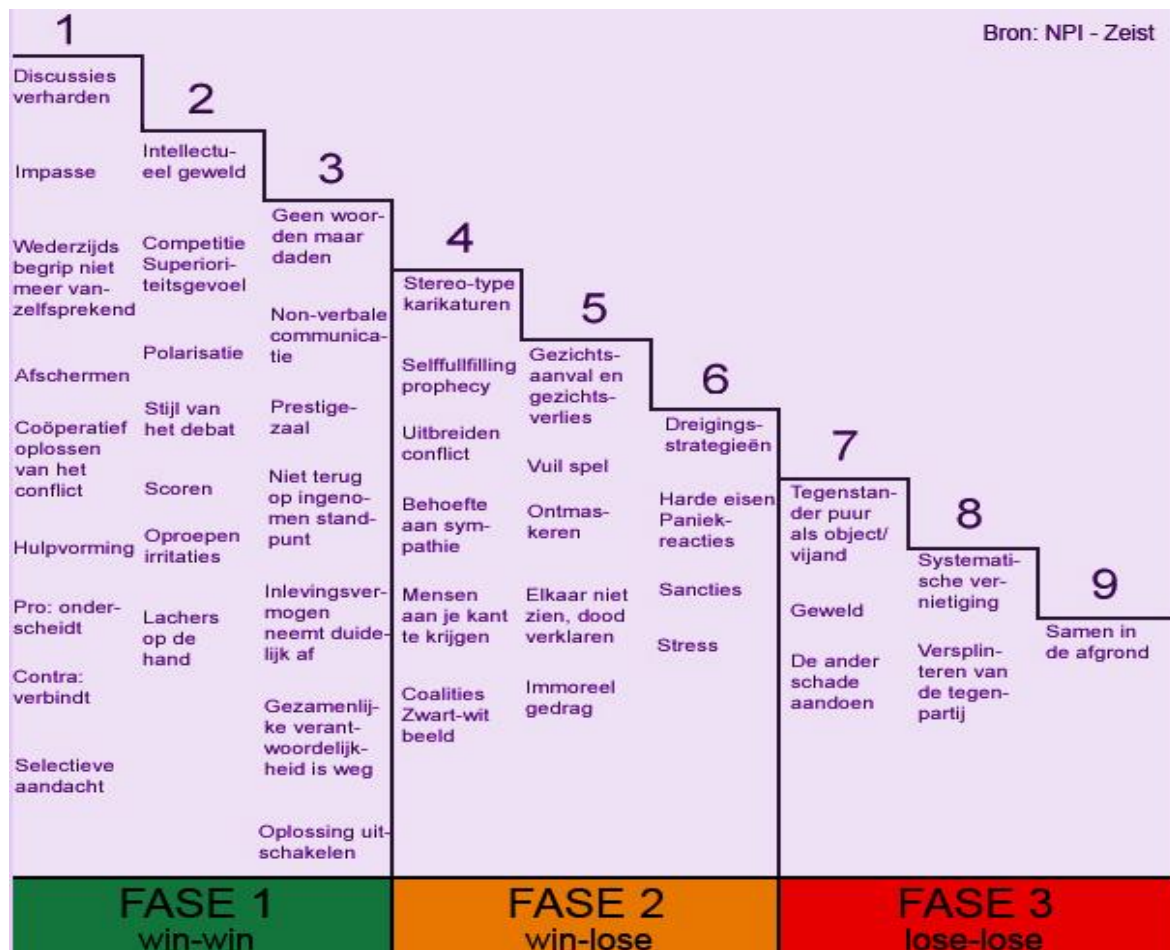
Doorverwijzen

De werker maakt zo snel mogelijk een analyse van de conflictfase waar ouders in zitten om in te schatten of er wel of niet doorverwezen moet worden naar specialistische hulp. Deze analyse wordt gemaakt met behulp van de escalatieladder van Glasl (die figuur 1), een inschatting van de veiligheid van het kind, de juridische strijd, de lasten die het kind ervaart en financiële belemmeringen.

Escalatieladder

Onderstaand figuur geeft een weergave van de conflictfasen die doorlopen worden.

- In de **eerste fase** komen ouders er meestal nog gezamenlijk uit, maar is hulp en toezicht wenselijk om te voorkomen dat (kleine) conflicten ervoor zorgen dat ouders in een volgende fase geraken. De werker zet gepaste interventies in om dit te voorkomen.
- In de **tweede fase** is het de taak van de werker te bemiddelen bij de gesprekken, waarbij het belang van de kinderen niet uit het oog verloren wordt. Ook hier worden gepaste interventies ingezet om escalatie naar de volgende fase te voorkomen.
- De **derde fase** is de daadwerkelijke conflictfase, de vechtscheiding. De werker verwijst in dit geval altijd door naar specialistische hulp.

Figuur 1: Escalatieladder Glasl

Veiligheid

De werker vraagt hoe het met de kinderen gaat en vraagt hierop door om zo een beeld te vormen hoe de cliënt dit ziet en om zo een beeld van de kinderen te krijgen. In conflictueuze scheidingsituaties is er een grote kans op kindermishandeling en huiselijk geweld. De werker is daarom extra alert op signaleren hiervan. De werker vraagt zo nodig toestemming om informatie op te vragen bij schoolmaatschappelijk werk. Zijn er signalen? De Meldcode huiselijk geweld en

kindermishandeling geldt als leidraad voor het handelen bij (een vermoeden van) kindermishandeling. Leg de casus in dit geval altijd voor aan Veilig Thuis.

Juridische strijd

De werker krijgt zo snel mogelijk helder of er een rechterlijke procedure speelt en waar deze over gaat. Als er een juridische strijd speelt dient deze stil gelegd te worden alvorens de bemiddeling wordt gestart, omdat dit de voortgang van het hulpverleningsproces in grote mate remt. Ouders dienen een keuze te maken tussen hulp bij het maatschappelijk werk of een juridische procedure.

Kinderen in therapie

De werker verwijst kinderen pas door naar therapie (als dit nodig is) als de ouders niet meer in een strijd zitten of zeker is dat het kind niks mee krijgt van deze strijd. Uit onderzoek is namelijk gebleken dat kinderen die in therapie zijn kwetsbaarder zijn voor de gevolgen van conflicten tussen ouders, doordat zij zich open stellen. De werker maakt hier dus altijd een gedegen overweging in.

Financieel

De werker maakt een afweging of zijzelf genoeg middelen in hun macht hebben om de financiële situatie van (een van) de ouders te stabiliseren. In geval van té veel complexiteit kan er samengewerkt worden met het Sociaal raadsliedenwerk (SRW).

Conflicthantering

De werker kan adequaat omgaan met conflicten tussen gescheiden ouders.

Achtergrondinformatie - Hoe ontstaan conflicten?

Conflicten tussen gescheiden ouders kunnen bijvoorbeeld ontstaan door: onverwerkt zeer, een andere visie op opvoeden, persoonlijkheidsfactoren, machtsongelijkheid en/of de juridische afwikkeling van de scheiding. Een conflict is een manier van communiceren waarbij een negatieve boodschap vaak wordt beantwoord door een nog negatievere boodschap. Het is een onhandige manier van communicatie waarbij er te veel voor de ander gedacht wordt. Mensen menen vaak te weten wat de ander bedoelt met een boodschap. Ze krijgen de ontvangen boodschap anders binnen dan bedoeld wordt. Het probleem hierbij is dat een negatief geïnterpreteerde boodschap door de ander meestal door een nog negatievere beantwoord wordt. Zo belanden veel scheidende ouders in een negatief communicatiepatroon (Vermeulen, 2014).

Hoe gaan we hier mee om?

De werker beseft dat een conflict veel stuk kan maken, maar ook iets positiefs teweeg kan brengen mits het op een juiste manier gebeurt.

- De werker doorbreekt het negatieve communicatiepatroon door negatieve boodschappen te coderen of te vertalen voor de ander.
- De werker blijft alert op het bewaren van de meerzijdige partijdigheid om zo buiten de ouderlijke conflicten te blijven.
- De werker doet niet aan waarheidsbevindingen om buiten de ouderlijke conflicten te blijven.
- De werker richt zich enkel op de toekomst, het verleden wordt zo min mogelijk besproken. Er wordt gepraat over het hier en nu.
- Houd rekening met de verschillende fasen waar de ouders in zitten.
- Concrete afspraken tussen ouders worden pas gemaakt wanneer de werker de partnerproblematiek goed uitgewerkt heeft (wat weerhoudt de ouders nou écht om samen afspraken te maken over de kinderen?), de scheidingsboodschap door beide ouders aanvaardt en begrepen is en ze de ouder- en partnerrol weten te scheiden.
- De werker laat de ouders in het gesprek zo veel mogelijk kijken door de ogen van de kinderen: je laat de ouders bijvoorbeeld een foto van de kinderen meenemen om de focus daar weer terug te krijgen.
- Vanwege de emoties en het soms breekbare of al verloren vertrouwen is het belangrijk dat de werker voorzichtig om gaat met de conflictsituaties tussen ouders.

Voor- en nadelen

Wees je altijd bewust van de voor- en nadelen van viergesprekken. Weeg af wat bij deze ouder en bij jou als hulpverlener het beste aansluit qua stijl. De werker dient zich bewust te zijn van de parallelprocessen die spelen.

Tweegesprekken

Voordelen	Nadelen
Maakt het makkelijker om geen kant te kiezen	Helicopterview kan verloren raken
Er is makkelijkere afstemming betreft de parallelprocessen	Vertrouwen van ouder naar maatschappelijk werker is kwetsbaar
Alle informatie ligt open op tafel	Er kan niet gemakkelijk erkenning gegeven worden aan ieders emoties
Er spelen geen onderhuidse zaken	Ouders hebben sneller het gevoel dat de hulpverlener tegen hen is

Viergesprekken

Voordelen	Nadelen
Bespaart kosten en tijd	Kan het gevoel geven advocaat te zijn
Onderhuidse problematiek wordt snel duidelijk	Kans verzeild raken in conflicten is groot
Ouders voelen zich meer gesteund	Moeilijk om met emoties om te gaan

Vorm van hulpverlening

Meestal komt een van de ouders in een moeilijk lopende scheiding alleen naar het maatschappelijk werk. De werker dient een rationele beslissing te maken over het al dan niet betrekken van de andere ouder en nog een collega (een viergesprek).

Stiefouders/nieuwe partners

Het is belangrijk om aandacht te geven aan de relatie tussen stiefouders en het kind.

- De werker maakt zo snel mogelijk duidelijk welke rol de stiefouders heeft en welke hij/zij verwacht te hebben in het gezin.
- Als de rol van stiefouder in het gezin duidelijk is kijkt de werker voorzichtig naar de rol die hij/zij in het hulpverleningsproces aan kan nemen.
- De werker maakt de toegevoegde waarde voor het hulpverleningsproces van de stiefouder duidelijk aan hem (kan voor de partner bijvoorbeeld een luisterend oor bieden voor frustraties, pijn en emoties en met afstand naar de situatie kijken).
- De werker maakt aan stiefouders duidelijk dat er een belangrijk verschil is tussen ouderschap en partnerschap.
- De werker maakt aan stiefouders duidelijk dat je als stiefouder geen ouder bent.
- De werker adviseert stiefouders om zich de eerste tijd buiten de opvoeding te houden.
- In een later stadium maakt de werker een overwogen beslissing om de stiefouder gepast en met enige voorzichtigheid in te zetten bij viergesprekken.

Kinderen

- De werker betreft kinderen altijd zo veel mogelijk bij de hulpverlening.
- Er wordt een rationele beslissing gemaakt of het mogelijk is om het kind daadwerkelijk te betrekken of enkel de focus op het kind te richten.
- De werker laat een kind nooit bij ruziënde ouders zitten.
- De werker houdt te allen tijde het belang van het kind in het oog.
- De werker probeert altijd een individueel gesprek met een kind te houden.
- Indien er gesprekken met kinderen zijn dan wordt vastgelegd dat deze gesprekken niet gebruikt zullen worden in de scheidingsprocedure.
- De werker is creatief in het betrekken van de kinderen: laat ouders bijvoorbeeld een foto van het kind meenemen om de focus daar te houden.

Netwerk

- De werker vraagt wie in de omgeving het vertrouwen geniet van hun beiden
- De werker dringt aan dat deze betrokken worden en neemt zo nodig hierin zelf initiatief (vergroten zelfredzaamheid, minder afhankelijk van hulpverlener).
- De werker zoekt naar vertrouwenspersonen voor de kinderen buiten de ouders (grootouders kunnen hier een grote rol in spelen!).

